

DEVLET BAŞKANLIĞI SÜRECİNDE Hz. MUHAMMED

Ramazan HURÇ

Son yıllarda İslam dini gündeme taşınmış ve bir çok insan bu din hakkında birtakım sözler söyler hale gelmiştir. Belki de en az konuşan, konunun uzmanları olmuştur. İslamın yegane kaynağı Allah kelamı olan Kur'an ve bu kelama muhatap olan Hz. Muhammed'dir. Müslüman toplumun İslamî şahsiyet olarak en iyi tanıdığı kişi, İslam Peygamberidir. Böyle olmasına rağmen son zamanlarda (hâşâ) Allah adına(!) Allahlık yapıldığına; "*Sen olmasaydın ben bu alemleri yaratmazdım*" Hadîs-i Kudusine muhatap olan bir Peygamberin devreden çıkarılmaya çalışıldığına şahit olmaktayız. Onun hayatı boyunca verdiği mücadele sonunda kurduğu devlet ve tarihte haklı olarak yer alan Asr-ı saadet (saadet asrı) gözardı edilmeye çalışılmaktadır.

İnsanların fitrî yapısında bir inanma duygusu vardır. Bu duyguyu hiçbir dönemde silmek mümkün olmamıştır. Bu vesileyle İslam Peygamberinin din ve dünya başkanlığı sürecinde verdiği mücadeleyi yeni bir bakış açısıyla vermenin uygun olacağı kanaatindeyiz. Bu çalışmamızda Hz. Muhammed'in, ortaçağ karanlığını nasıl aydınlattığını, kardeş kavgasına nasıl son verdiğini, dağılan Arap toplumunu nasıl bir araya getirdiğini ve saadet asrını nasıl kurduğunu ortaya koyarak günümüz sosyal problemlerine yeni çözümler kazandırmak umudundayız.

Hz. Muhammed Dönemine Kadar Arap Toplumu

Hz. Peygamber ve döneminin daha objektif değerlendirilebilmesi için dönemin bilinmesinde faydalar vardır. Bu vesileyle Arap toplumunun kültürel değerlerinin kısaca verilmesinde fayda vardır.

1. Araplar: Arap soyu tarihin bilinen zamanından beri hep Arap yarımadasında yaşamıştır. Tarihte Arap adı ilk defa M.Ö. 853 yılında *Gindubi Arabî* ile anılmaya başlamış¹ ve zamanla yarımada ad olmuştur. Arap yarımadasında

* Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

¹ Bernard LEWIS, *Tarihte Araplar*, Çeviren: Hakkı Dursun Yıldız, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 979, 3-4; Hakkı Dursun Yıldız, "*Arap*", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1991, III, (272-276) 272; Neşet Çağatay, *İslam Tarihi*, TTK, Ankara, 1993, 26; Şemsettin Günaltay, *İslam'dan Önce Araplar ve Dinler*, Ankara Okulu Yayınları, Sadeleştirilenler: M. Mahfuz Söylemez-Mustafa Hizmetli, Ankara, 1197, 35.

bir çok kavim devlet kurmuş, zamanla bunlardan iz kalmamıştır. Ancak biz bunların varlığını Kur'an-ı Kerim'den öğreniyoruz. Bunlar; Ad, Semud² vb.leridir.

Yemen bölgesinde büyük bir medeniyet kuran Araplar, *Seylü'l-Arim* (Arim selin)'den³ sonra Orta ve Kuzey Arabistan'a yerleşmişlerdir. Aslen Sümerlerin Ur şehrinden olan Hz. İbrahim, zamanla oğlu İsmail'i Mekke'ye yerleştirdi. Hz. İsmail orada Kahtânî asıllı Cürhümlülerin dili Arapçayı öğrenerek, onlardan iki kadınla evlendi ve Araplaştı. Aslen Arap olmayıp da sonradan Araplaşanlara bilim dilinde *Arabu'l-Müsta'rebe* (Araplaşmış Arap) denmektedir. Hz. Muhammed'in 21. Göbekten atası Adnan, Hz. İsmail'in soyundandır. Hz. Muhammed, *ben iki kurbanlının oğluyum* derken Hz. İsmail soyundan geldiğini belirtmiştir⁴.

Hz. İbrahim M.Ö.XX-XIX yüzyılları arasında sınırları Arap yarımadasını aşan büyük bir devlet kurarak; oğlu İsmail'i Hicaz, İshak'ı Filistin ve Madûn, Aşbûk, Şubh'u ise Horasan bölgesine yönetici olarak gönderdi. Bunlar oralarda evlenerek evlat edindiler. Cahız'ın ifade ettiği gibi Horasan Türkleri bunlardır⁵. Hz. İbrahim ve oğlu İsmail'den sonra Hicaz bölgesinde teşkilatlı bir devlet kurulmamıştır. Hz. Muhammed'e kadar yaklaşık 2.500 yıl Araplar, hayatlarını genelde bedevî (köylü) ve hadarî (şehirli) olarak devam ettirmişlerdir. Bu bölgelerde Haniflik inanç sisteminin kalıntıları Hz. Muhammed'e kadar devam etmiştir.

2. İnançları: Hz. Muhammed'in ortaya çıktığı dönemde, insanlarda birtakım sapık inançlar vardı. Arapların büyük çoğunluğu puta taparken⁶, Yahudi, Ateşperest ve Hıristiyan olanları da vardı. Hz. İbrahim ve oğlu İsmail tarafından yapılan Kâbe, hâlâ Araplar tarafından kutsal biliniyordu. Hac ibadeti birtakım aşırılıklarla da olsa yapılıyordu. Namazın nasıl kılınacağı unutulmuştu. Hz. İbrahim döneminde Filistin bölgesinde yaygın olan insan kurban etme geleneği kaldırılmış, yerine hayvan kurban etme emrinin şekli değiştirilerek, Allah'la kullar arasında aracılık ettiğine inanılan putlar adına kurbanlar kesiliyordu. Araplarda her ne kadar çok kadınla evlilik varsa da Sümerler döneminde tek kadınla ev-

² 29 Ankebut, 38.

³ 34 Sebe', 16.

⁴ Şaban Kuzgun, *İslam Kaynaklarına Göre Hz. İbrahim ve Haniflik*, Seda Yayınları, Kayseri, 1985, 111.

⁵ Ebu Osman Amr b. Bahr el-Cahız, *Hilafet Ordusunun Menkıbeleri ve Türkler'in Faziletleri*, Çev.: Ramazan Şeşen, Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Yayınları: 82, İkinci Baskı, Ankara, 1988, 43-44; Salih Tuğ, *İslam Vergi Hukukunun Ortaya Çıkışı*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1963, 11; Günaltay, 48-49; Kuzgun, Hz. İbrahim ve Haniflik, 85, 161.

⁶ Bkz.: ibn Kelbî, *Putlar Kitabı*, Çev: Beyza Düşün, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, LXXXIV, Ankara, 1969, 46.

lenme geleneği yaygındı. Kan bedeli olarak 100 deve⁷ veya karşılığı esastı. Bu gelenek Hz. Muhammed'in babası Abdullah'ın adak olarak kurtarılmasının anısına islamî dönemde de devam edecektir. Hırsızın elini kesme vardı⁸. Her ne kadar haksız kazançlar yaygın idiyse de mabet yapımına verilen paraların temiz kazançlardan olmasına dikkat ediliyordu⁹. Bunlardan başka sünnet olma, gusül abdest alma, ölüyü defnetme gibi dini uygulamalar da biliniyordu. İslam öncesi Araplara cahil denilmesinin ana nedeni; Arapların *tefekür, ilim ve inanç* bakımından tam bir cehalet içinde yaşadıklarından dolayıdır. Yoksa o dönemdeki Arapların büsbütün uygarlıktan yoksun olduklarını söylemek doğru değildir¹⁰.

3. Sosyal Yapı: Yemen'de meydana gelen Seylü'i-Arim'den sonra dağılan Araplar yeniden bir birlik oluşturamamışlardır. Yemen bölgesi, Habeşistan Hıristiyanları ile İran Mecusileri arasında zaman zaman el değiştiriyordu. Hicaz bölgesiyle İran arasındaki tampon bölgede yaşayan Hireliler, İranlıların müttefiki oldukları gibi bunların inanç sistemlerini de paylaşıyorlardı. Suriye bölgesinde yaşayan Hıristiyan olan Gassaniler ise aynı şekilde Bizanslıların müttefiki idiler. Görüldüğü gibi Araplar paramparça olmuş ve en verimli topraklardan elde edilen gelirler komşu devletler tarafından sömürülmekteydi.

Arap yarımadasında istilaya uğramamış tek bölge Hicaz bölgesiydi. Burası da büyük oranda dağlık, çöllerle kaplı ve pek verimli olmayan bir araziyle kaplıydı. Yukarıda bahsettiğimiz gibi bu bölgede Hz. İbrahim'den beri bir devlet kurulmamış, halk ya bedevî veya Hadarî şeklinde yaşıyordu. Çöl Arapları kendi aralarında seçtikleri bir şeyhin (başkanın) etrafında toplanarak hayatlarını bağımsız sürdürürken, Mekke'de oturanlar ise şehir meclisi tarafından yönetiliyordu.

İnsanlar; *hürler, köleler ve mevlâlar* diye sınıflara ayrılmıştı. Köleler insan sayılmayıp efendilerinin malı gibiydi. Dövülür, öldürülür, emeğinden ve bedeninden her türlü istifadede bulunulurdu¹¹. Hürler ile köleler arasında kalan *mevlâlar* sınıfı ise, azad edilmiş köleler ve cariyelerdi.

⁷ İbn Hişam, *Sîret-i İbn Hişam*, Kahraman Yayınları, İstanbul, 1994, I, 206-210; Neşet Çağatay, *İslam Dönemine Dek Arap Tarihi*, TTK., Ankara, 1989, 93-94.

⁸ İbn İshak, *Siyer*, Çev.: Sezai Özel, Akabe Yayınları, İstanbul, 1988, 156; İbn Hişam, I, 256; Taberi, *Milletler ve Hükümdarlar Tarihi*, Çev.: Zakir Kadiri Ugan, Milli Eğitim bakanlığı Basımevi, İstanbul, 1992, IV, 78.

⁹ Muhammed İbn İshak, *Siyer*, Çev.: Sezai Özel, Akabe Yayınları, İstanbul, 1988, 157; İbn Hişam, I, 258; Taberi, *Milletler ve Hükümdarlar Tarihi*, IV, 79.

¹⁰ Çağatay, *İslam Tarihi*, 75.

¹¹ Zeynü'd-Din Ahmed b. Ahmed b. Abdî'l-Latif ez-Zebidî, *Sahih-i Buhari Muhtasarı*, Müt., Kamil Miras, Ankara, 1974, VI, 352.

Mevlâlar (Mevalî), Araplara en çok benzeyen, en yakın ve en bitişik kimselerdi. Onlar nesep, asabe ve veraset meseleleri bakımından Araplardan sayılırlardı. Peygamberin: “Bir kavmin köle ve azatlısı o kavimdendir”, “Mevlâlık bağı nesep bağı gibidir”¹² ifadesi bu durumu gayet güzel izah etmektedir.

İslam öncesi Araplardaki kabilecilik ve aile, soya dayalı bir aile değildi. İsteyen kişi istediği aileye dahil olurdu. *İstilhak*, *Hulf* ve *Muahât* şekillerinden biriyle aileye dahil olunurdu¹³. Bir gün sahabe arasındaki bir toplantıda herkes kendi kabilesinin genişliğinden bahsederken aslen İranlı olan Selman bu duruma üzülmüş. Selman’ın üzüntüsünü duyan Hz. Muhammed; “*Selmân’ı minnî Selmân’ı min ehli beytî*” (*Selman bendendir, selman benim ehli beytimdendir*) diyerek onu geleneğe uygun olarak kendi ailesine katarak onurlandırmıştır. Aile ve kabile mensubiyet şuuruna dayalıydı. Bu vesileyle Araplar, kendilerinden olmayan kavimleri bu felsefe gereğince kendilerinden saymış ve toplumları yüzyıllarca egemenliklerinde bulundurmışlardı.

Arap toplumunda aile son derece kuvvetli bağlarla birbirine bağlıydı. Bir aileden kim ne yaparsa yapsın ona şartsız destek verildi. Arap, erkek kardeşine ve amcası oğluna her durumda yardım ederdi. “*Zalim de olsa mazlum da olsa kardeşine yardım et*” Arab’ın yaygın atasözlerindendi¹⁴. Arap kabileciliğinde asabiyet ön planda yer almaktaydı. Bunun yanında bedevilerde bireycilik hakim bir unsur idi. Bu bireycilik İslamî dönemde de devam etmiştir. Bedevilerin bazıları, “*Allah’ım, bana ve Muhammed’e merhamet et. Bizimle birlikte başkasına merhamet etme*” şeklinde dua ediyorlardı¹⁵.

4.Yönetim Biçimi: Hicaz bölgesinde bulunan Arapların iki tür yönetim biçimi vardı. Bunlardan biri *kabile yönetimi*, diğeri *şehir (site) devleti yönetimi* idi.

Her kabilenin bir başkanı vardı. Kabile reisi *cömertlik*, *ağırbaşlılık* ve *cesaret* gibi vasıfları üzerinde taşıyan kişiler arasından seçilirdi. Babadan oğula geçmezdi. Kabile başkanının sorumlulukları, haklarından daha fazlaydı. O, muhtaçları doyurur, misafirleri ağırlar, savaşlarda safların en önünde yer alır,

¹² Cahız, 43-44; İbn Haldun, *Mukaddime*, Çev. Zakir Kadıfı Ugan, Milli Eğitim Bakanlığı yayımlar: 481, İstanbul, 1989, 1363.

¹³ *İstilhak*, bir Arab’ın bir yabancıyı kendi nesebine katmasına; *Hulf*, tutsak bulunup kurtulmalık fidyesi veremeyip aileye dahil olanlara; *Muahât*, bir Arabın yabancı bir Arabı kardeş edinmesine denir.

¹⁴ İbn Haldun, *Mukaddime*, I, ?; Sabri Hizmetli, Sabri Hizmetli, *Başlangıçtan İlk Dört Halife Sonuna Kadar İslam Tarihi*, Yeni Çizgi Yayınları, Ankara, 1995, 87.

¹⁵ Hakkı Dursun Yıldız, “İslamdan Önce Arap Hayatı”, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, Çağ Yayınları, İstanbul, 1986, I, 112.

teçhizatı olmayana yardım eder, kabile fertlerinin işleyeceği hatanın vebalini kabile adına o üstlenirdi¹⁶.

Mekke'deki yönetime gelince; her kabilenin kendi seçtiği bir başkan ve bu başkanlardan oluşan on kişilik bir meclis vardı. Şehir-Devlette hüküm süren idare *oligârşîye* benzer bir yönetim biçimiydi¹⁷. Üyeler 40 yaşını geçmiş zeki ve cömert kişilerden seçilirdi. Bütün üyeler toplanarak bir başkan seçerlerdi. Başkan tüm yönetim işlerinden sorumluydu. Kararlar oy çokluğu ile değil, içlerinden en zekinin ve iyi konuşanın düşüncesine göre hareket edilirdi.

İslamdan önce Arap yarımadasında kurulan devletler büyük oranda hukukî yapılarını dine dayamış devletlerdi. Devlet başkanları aynı zamanda en yüksek dini otorite olup, halk ile tanrılar arasında aracılık rolü oynardı¹⁸. Kureys'in Mekke'deki varlığı, Kusay ile şekillendi. O, M. 440 yılında "Dâru'n-Nedve"yi toplantı yeri olarak açtı¹⁹. Kusay, artan nüfuzu sayesinde daha önceleri her biri başkalarında olan Kâbe'deki *Hicâbe*, *Sikâye*, *Rifâde*, *Nedve* ve *Livâ* gibi görevleri kendi üzerinde toplayarak Kâbe hizmetlerini kurumsaştırdı. Bu vesileyle Mekke'nin dünyevi ve dini başkanlığını geleneğe uygun olarak üzerine aldı.

B. Liderliğe Giden Yolda Hz. Muhammed

Liderlerin meydana çıkışında içinde yaşadığı toplumun şartları etkilidir. Hz. Muhammed'in karizmatik kişiliği, olaylara sağduyulu yaklaşımı onu kısa zamanda toplumun seçkin lideri haline getirdi. Hiç tereddüt etmeden toplumun sakat uygulamalarına karşı çıkararak mücadelesini sürdürdü ve haklı olarak dinî ve dünyevî liderliği haketti.

1. Hz. Muhammed'in Karizmatik liderlik Kişiliği

Hz. Muhammed m. 571 yılında Mekke'de doğdu. Babası *Abdullah b. Abdulmuttalib*, annesi *Vehb. b. Abdimenaf*'ın kızı *Amine*'dir. Doğumundan yaklaşık iki ay önce babasını, altı yaşındayken de annesini kaybetti. Mekke'nin ve Kureys'in başkanı olan dedesinin yanında iki yıl kaldı. Onun ölümünden sonra Kureys'in kabile başkanı olan amcası *Ebu Talib*'in yanında gençlik yıllarını geçirdi. Onun yanında ticareti öğrendi. Tarihte *Ficar* harbi olarak bilinen kabile savaşlarına katıldı. Dürüst, güvenilir bir şahsiyet olarak yetişti. O, kiminle ticari ortaklık yaptıysa herkes ondan emindi. Mekkeli bir ticaret ortağı olan *Kays b. Sa'ib* onun bu özelliği hakkında şöyle diyordu: "*Şayet kendisine seyahate giderken bir mal tevdi etsem, dönüp geldiğinde, beni tamamen memnun*

¹⁶ Yıldız, *İslamdan Önce Arap Hayatı*, I, 112.

¹⁷ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, İrfan Yayıncılık ve Ticaret, İstanbul, 1993, I, 27; Günaltay, *İslam Öncesi Araçlar*, 111.

¹⁸ Tuğ, 9.

¹⁹ Çağatay, *Arap Tarihi*, 88-90; Hasan İbrahim Hasan, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslam Tarihi*, Müt.: İsmail Yiğit-Sadreddin Gümüş, Kayhan yayınları, İstanbul, 1991, II, 65.

edecek bir biçimde hesap görmeden kendi evine çekilip gitmezdi. Aksine, benim çıktığım ticari bir seyahatte o, bana birşey tevdi edecek olsa, döndüğümde bütün ilişkili arkadaşlar kendi işleri ile ilgili haberleri sorup dururlar, fakat Muhammed bana sadece sağlığını ve halimi, iyi olup olmadığını sorardı.”²⁰ Onun bu seçkin özelliği Mekke'nin en itibarlı ve en zengin kadınlarından biri olan Hatice'nin dikkatini çekti. Bu yakınlaşma onların hayatlarını birleştirmelerine neden oldu.

Ficar harpleri nedeniyle Mekke'de güven duyulan birey kalmamıştı. Hiç kimse malından ve namusundan emin değildi. Mekke'de tam bir güvensizlik hakimdi. Bu durum akli selim sahibi insanları üzüyordu. Hatta haram aylardan olan Zilkade ayında Yemen'in Zebid kabilesinden bir kişi malını satmak için Mekke'ye getirmiş ve As b. Vail'e satmıştı. As b. Vail Yemenlinin malının bedelini vermediği gibi sanki bu davranışıyla Kureyşliler tarafından takdir görmüştü. Çaresizlik içinde kalan Yemenli, o sırada büyük oranda ilan yeri görevini gören Ebu Kubeyş dağına çıkarak Kureyşlilerden yardım istedi. Mekke'nin içinde bulunduğu durumdan hoşnut olmayan Zübeyr b. Abdulmuttalib bir grup Kureyşliyle Abdullah b. Cüda'nın evinde toplanarak bir antlaşma yaptılar. Bu andlaşmaya Hulfu'l-Füdül adını koydular²¹. Aralarında yemin ederek, “Deniz bir yün parçasını ıslattığı, Sebir ve Hira dağları yerlerinde durduğu müddetçe, zalime karşı mazlumun yanında yer alıp tek bir el gibi hareket edecek ve hakkını alıp kendisine vereceğiz. Yaşantımızda da birbirimize destek verip teselli edeceğiz” dediler²². Hz. Muhammed de bu andlaşmayı yapanlar arasındaydı.

Hulfu'l-Füdül cemiyetinin ilk yaptığı iş, As b. Vail'in gasbettiği malı alıp sahibine vermeleri oldu. Bu sırada hac için gelen Has'am kabilesinden olan Katul adındaki güzel bir kızı da Nübeyh b. Haccac adında biri kaçırdı. Durumdan haberdar olan cemiyet derhal devreye girerek Katul'u babasına teslim ettiriler²³.

Hız. Muhammed cemiyetin en ileri gelen bireylerinden biriydi. Bir gün Ebu Cehil, Zübeyd adlı bir tüccarların malını zorla düşük fiyatla elinden almıştı. Zübeyd Hız. Muhammed'e gelerek içinde bulunduğu durumu anlattı. Resulullah adamın malının değer fiyatını vererek Ebu Cehil'in elinden malı çikip aldı. Ebu Cehil gelip Resulullah'la şiddetli bir ağız kavgasına tutuştu. Bu

²⁰ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, İrfan yayıncılık ve Ticaret, İstanbul, 1993, I, 56.

²¹ M. Asım Köksal, *İslam Tarihi*, Şamil yayınevi, İstanbul, 1981, II, 134.

²² İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye Büyük İslam Tarihi*, Çağrı yayıncıları, İstanbul, 1994, I, 454; Köksal, II, 132-134.

²³ İbn Kesir, I, 155; Köksal, II, 134-135.

hareket Ebu Cehil'in belki de hayatı boyunca müslüman olmayışına ve Resulullah'a düşman oluşuna sebep olacaktır²⁴.

Buna benzer bir olayda Hz. Muhammed'in risaleti döneminde arkadaşlarına işkence edildiği, kendisine her türlü hakaretlerinin reva görüldüğü bir dönemde olmuştur. *Ebu Cehil*, *Arâş* kabilesinden bir Araptan bir şeyler satın almış ve bedelini ödemişti. Ümitsizlik içinde bulunan *Arâş*'lı Kâbe'nin önüne gelerek orada bulunan halka şikayette bulundu. O zamanlar Ebu Cehil Hz. Muhammed'in belalı bir düşmanı haline gelmişti. Kötü şakayı seven birisi *Arâş*'lı yabancıya içinde bulunduğu durumu Hz. Muhammed'e anlatmasını söyledi. O da Resulullah'a gelerek şikayette bulundu. Hz. Muhammed derhal *Arâş*lıyı da yanına alarak Ebu Cehil'in evine geldi. Ebu Cehil Resulullah'ın ziyaretinin sebebini öğrenir öğrenmez derhal borcunu ödedi. Daha sonra Ebu Cehil durumu arkadaşlarına açıklarken, kapısı vurulduğunda bunu bütün evi saran bir yer sarımsıtısı şeklinde duyduğundan şaşkına dönüp son derece dehşete düştüğünü ve Muhammed ile birlikte ağzından köpükler saçan dev gibi bir azgın devenin de gelmiş olduğunu ve "*Şayet Muhammed'i teskinde gecikseydim o azgın deve beni hırsıyla yiyip parçalayacaktı*" diye anlatmaktadır²⁵.

Ticari davranışıyla ve genel ahlakıyla Kureyş'in her tür tasvibini kazanan Hz. Muhammed, *Muhammedü'l-Emin* sıfatıyla anılmaya başladı. Hz. Muhammed otuz beş yaşlarındayken yağın yağmurlardan ve sellerden iyice yıpranmış olan Kâbe yeniden tamir edilecekti. *Hacerü'l-Esved* Kâbe'deki yerine konulacaktı. Her kabile bu şerefin kendisine ait olmasını istiyordu. Aralarında bir türlü çözüm bulamıyorlardı. *Velid b. Muğire*'nin önerisi ile bu işe o gün Kâbe'ye ilk gelen kişi hakem edilecekti. Oraya ilk gelen Hz. Muhammed oldu. Orada bulunan topluluk sevindi. O, ridasını yere sererek siyah taşı eliyle onun üzerine koydu ve kabile başkanları örtüyü kaldırdı. Siyah taşı Kâbe'deki yerine kendisi koydu. Bu davranışıyla hem problemi çözdü ve hem de o şerefe nail oldu. Hz. Muhammed bu uygulamasıyla günümüzde çokça konuşulan ve İskandinav ülkeleri hukukunda yer alan bir nevi güvenilir hakem manasını ifade eden *Ombutsmanlık* uygulamasını adeta başlatmıştır.

Hz. Muhammed, karizmatik kişiliğiyle herkesin güvenini kazanıyor, haksızlıkları önlüyor ve ihtilafları gideren ve herkesin tasvibini alan bir şahsiyet olma özelliğini kazanıyordu. Artık her tür kişilik özellikleri ile Mekke'nin en seçkin insanı haline gelmişti.

²⁴ Hamidullah, İslam Peygamberi, I, 53.

²⁵ Hamidullah, İslam Peygamberi, I, 54.

Medine Site Devleti Kurması Çalışmaları

Yüce Allah'ın "Ey örtüye bürünen Muhammed! Kalk da uyar. Rabbini yücelt. Giydiklerini temiz tut. Kötü şeyleri terke devam et. Yaptığın iyiliği çok görerek başa kakma. Rabbin için sabret"²⁶ emrinden sonra insanları islama davete başladı. Hz. Peygamber vahyi alınca terler içinde kalmıştı. Hz. Hatice bu durumu gördüğünde: "Biraz dinlenseniz" dedi. Allah Resulü: "Ey Hatice! Dinlenmek için vakit yoktur"²⁷ diyerek çalışmalarına başladı. Yorulmak nedir bilmeyen bir tebliğ, tebsir ve çalışma hayatı içerisine girdi. Halkından beklediği ilgiyi göremeyince Mekke'de kurulan panayırları fırsat bildi. Hiç yılmadan insanlara islamı anlattı. Her geçen gün davetine katılanların sayıları artmaya başladı.

Müslümanlığın yayılışını bir türlü önleyemeyen Kureyş, Hz. Muhammed'in hamisi Ebu Tâlib'i tehdit ederek yeğenini susturmasını istediler. Ebu Tâlib yeğenini çağırttı ve heyetin maksadını söyledi. Kendisine himaye hususunda ayakta duran son direğin de yıkılmakta olduğunu gören Hz. Muhammed, gözlerinde yaşlar belirmiş olduğu halde amcasına şöyle cevap verdi: "Amca! Sende mi beni terketmek istiyorsun? Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, bu ilahi tebliğ vazifemi terkedeyim diye güneşi sağ elime, ayı da sol elime verip bana bağışlasalar, sen bile beni terkedip bırakmış olsan, onların bu dediklerini yapmam.. Rabbim Allah bana yeter!.."

Sertlikle Hz. Muhammed'i davasından vazgeçiremeyen Dâru'n-Nedve heyeti bu defa Utbe'yi temsilci olarak seçtiler. Utbe Resulullah'ın yanına gelecek her dönemde insanları elde etmek için geçerli bir metodu ileri sürdü. "Muhammed! Seni her zaman için akıllı, iyiliksever ve kalbe yakın bir kimse olarak bilir, tanırız. Seni hiçbir kimseye kötülük yaparken görmedik. Şehir halkı üzerinde senin gaybden verdiği haberlerin ne derece heyecan ve kargaşalık yarattığını sana tekrar edecek değilim. Bana samimiyetle söyle! Bütün bunlardaki maksat ve niyetin nedir? Acaba para mı arzu ediyorsun? Ben sana teminat vereyim ki şehir sana istediğin kadarını toplayıp verecektir. Acaba kadın mı istiyorsun? Kendine zevce olarak şehrin en güzel kızlarını seç al! Emin ol ki seni memnun etmek için her şeyi yapmaya ittifak ettik. Acaba sen hükümet işlerinin başına geçmek mi istiyorsun? Yine biz seni en ulu başkanımız olarak seçmeye hazır vaziyetteyiz; Ancak bir şartla: Sahip olduğumuz dini hassasiyete ve sosyal alandaki değerlerimize hücum edip bunları sarsma! Eskiden atalarımızın taptı-

²⁶ 74 Müddessir, 1-7.

²⁷ Heyet, "Hz. Muhammed'in Peygamberliği", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, Çağrı yayımları, İstanbul, 1986, I, 203.

ği ve bizim de şimdi taptığımız putların ebedi cehennem ateşine atılacaklarını bundan böyle söyleme!". Peygamber Utbe'ye cevap olarak *Fussilet* suresinin 1-13. ayetlerin okuyarak cevap verdi ve kutlu davasından vazgeçmedi.

Hz. Muhammed, bütün dünya nimetlerine ait olan malları geri teperek dini bir lider olduğunu ortaya koymuştu. Geriye dönüş yoktu. Kul daralmazsa Hızır yetişmez sözü gereğince Akabe biatlarında yeni bir meşale yanmaya başladı.

Medine'de bulunan Arap asıllı Evs ve Hazrec kabileleri yıllarca birbirleriyle kavgalı olmuş, en çok sevdiklerini bu savaşlarda kaybetmişlerdi. En son harpleri olan *Buas*'ta da çok can vermişlerdi. Hem bu kan davalarına son vermek ve hem de yeni müttefikler oluşturmak için bu iki kabile Mekke'deki panayırları fırsat bilerek değerlendirmek istiyorlardı. Bu arada putperest Araplarla Yahudi kabileleri arasında yer yer iç çekişmeler de olmuyor değildi. Medine'nin ilk sakinleri olan Yahudiler ellerinde bulunan hakimiyeti *Evs* ve *Hazrec*'e kaptırmuşlardı. Bu durum onları son derece üzüyordu. Putperest Arap kabileleri ile aralarında bir tartışma söz konusu olduğu zaman Yahudiler: "*Şüphesiz bir nebi yakında gelecektir. Onun zamanı yakındır. Biz ona tabi olup, onunla birlikte sizinle harp edeceğiz. Ad ve İrem kavminin katledilmesi gibi O'nun yardımıyla sizi katledeceğiz*"²⁸ diyorlardı. Kitabî bir toplulukla iç içe yaşayan *Evs* ve *Hazrec* Allah, vahiy, öldükten sonra dirilme, hesaba çekilme, cennet ve cehennem gibi dini terminolojiye yabancı değillerdi. Yeni bir peygamberin geleceğinden haberdardılar.

M. 611 yılı haccına *Evs* ve *Hazrec* kabilelerinden birer grup, hem hac ibadeti yapmak, hem de yeni müttefik aramak için Mekke'ye gelmişlerdi. *Hazrec*'ten bir topluluk davet için çıkan Hz. Muhammed ile Akabe denilen yerde karşılaştılar. Resulullah onlara: "*Kimlersiniz?*" dedi. Onlar: "*Hazrec'ten bir topluluğuz*" karşılığını verdiler. *Yahudilerin komşusu ve müttefiklerinden misiniz?*" Onlar: "*Evet*" dediler. Resulullah: "*Oturmaz mısınız, sizinle konuşsam*" dedi. Onlar da: "*Peki*" diyerek oturdular. Hz. Muhammed onları Allah'ın birliğine davet etti. Kur'an-ı Kerim'den bir miktar ayet okudu. Onlar birbirlerinin yüzüne bakarak şöyle diyorlardı: "*Ey arkadaşlar, biliniz ki vallahi bu, Yahudilerin sizi korkuttuğu peygamber'in ta kendisidir. Sakın Yahudiler iman etmekte sizi geçmesin*" dediler. Böylece Hz. Muhammed'in tebliğini kabul etiler. Dini yaşamaya başladılar ve şöyle dediler: "*Biz kavmimizi, hiçbir kavim arasında olmayan bir düşmanlık ve könlük içinde bıraktık geldik. Umudur ki Allah onları da senin sayende bir araya toplar, seni onlara önder kılar. Biz onları senin emrine çağıracağız. Bu dinden kabul ettiğimiz hususları onlara arzedeceğiz. Eğer*

²⁸ İbn Hişam, II, 88.

*Allah onları bu din etrafında bir araya getirirse, senden daha yüce ve şerefli bir kimse olamaz*²⁹.

Daha sonra Resulullah'tan ayrılıp iman etmiş olarak beldelerine döndüler. Bir yıl sonra M. 612 yılında on iki kişilik bir grup müslüman olarak Mekke'ye hac mevsiminde gittiler. Yine Akabe denilen yerde buluştular ve Resulullah ile bir biat yaptılar. Bu biatta;

*"Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, Zina yapmamak, Hırsızlık yapmamak, Çocukları öldürmemek, Ellerimizle ayaklarımız arasında kendiliğimize uyduracağımız yalanlarla hiç kimseye iftirada bulunmamak, Hiçbir hayırlı işte ona muhalefet etmemek"*³⁰ üzere diye onlardan söz aldı.

Yine bir yıl sonra M. 613 yılında yetmiş biri erkek, ikisi kadın toplam 73 kişi geldiler. Hac ibadeti ve ticaretlerini yaptıktan sonra yine Allah Resulü ile Akabe'de üçüncü kez buluştular. Bu buluşmada Abbas b. Abdulmuttalib de vardı. Varılan anlaşmadan sonra Abbas: *"Ey Hazrec topluluğu! Şüphesiz bilirsiniz ki, Muhammed bizdendir. Biz onu, kendisi hakkında bizim gibi düşünen kavmi-mizden koruduk. O, kavmi arasında üstün, beldesinde korunmuş bir durumdadır. Bütün bunlara rağmen o, her şeyden vazgeçmiş, ancak size gelmek ve size kavuşmak istemektedir. Eğer siz ona verdiğiniz sözü yerine getireceğinize ve onu muhaliflerinden koruyabileceğinize inanıyorsanız, gerçekten ona tahammül edebilecekseniz iş tamamdır. Yok eğer sizinle birlikte Mekke'den ayrılmasına müteakip onu düşmanlarına teslim edip, yalnız bırakacaksanız şimdiden onu terkedin. Çünkü o, kendi şehrinde, kavmi içerisinde korunmuş bir halde, şeref ve yücelikle yaşamaktadır"*. Medineliler ise: *"Senin söylediklerini dinledik... Sen anlat Ya Resûlullah, kendin için ve rabbın için istediğin sözü al"* dediler.

Bundan sonra Allah Resulü Kur'an okudu ve şöyle dedi: *"Kadınlarımızı ve çocuklarımızı kendisinden koruduğunuz şeylerden beni korumanız üzere sizinle biatlaşıyorum"* dedi. Berâ b. Münzir Allah Resulünün eline tutarak: *"Evet seni hak ile Peygamber olarak gönderene yemin ederim ki seni, kadınlarımızı koruduğumuz gibi koruyacağız. Ve ey Allah'ın Resulü seninle biatlaştık. Biz vallahi harp ehliyiz ve silah sahipleriyiz. Bunlar ecdadımızdan bize miras kalmıştır"*. Berâ, Resulullah ile konuşurken Ebu Heysem b. Teyyihân sözün arasına girdi ve :

"Ya Resûlallah, bizimle bu adamlar arasında ipler vardır(Yahudileri kast ediyor). Biz onları keseceğiz. Eğer bunu yaparsak, sonra Allah seni galip kılsa kavmine dönmeni ve bizi terk etmeni umar mısın?" Bunun üzerine

²⁹ İbn Hişam, II, 88; H. İbrahim Hasan, *Siyasî-Dinî-Kültürel-Sosyal İslam Tarihi*, Mütercimler: İsmail Yiğit-Sadreddin Gümtüş, Kayhan yayımları, İstanbul, 1991, I, 126.

³⁰ İbn Hişam, II, 93.

Resulullah tebessüm etti ve sonra şöyle dedi: “Hayır, bilakis kanınız kanımdır, haremiz haremimdir. Ben sizdenim, siz de bendensiniz. Sizin harp ettiklerinizle harp ederim, barış yaptıklarınızla barış yaparım” dedi³¹. Onlar, “Mallarımızın yok olması ve ileri gelenlerimizin öldürülmesini de göze alarak biz onunla birlikte olacağız”³² dediler.

Mekke şehir devletinde her kabilenin başkanlarından oluşan bir onlar meclis vardı. Bu onlar meclisi de kendi aralarından bir başkan seçiyor ve şehri öyle yönetiyorlardı. Medine de ise her kabile bağımsız bir hukuki birlik teşkil ediyor ve bizzat kendi başkanları dışında hiçbir siyasi otoriteyi tanımıyorlardı. Şehirde müşterek bir idare yoktu. Bu durum kabileler arası rekabeti artırıyor ve kan davalarını sürekli kılıyordu.

Hazrec ve Evs kabilesi başkanları bütün ayrılıkları unutarak Hz. Muhammed’i kendilerine başkan seçerek ülkelerine davet ediyorlardı. Hicrete takaddüm eden yıllarda Hazrec kabilesi kendilerine bir başkan seçme işine teşebbüs etmiş ve bu kralın taşıyacağı tacı yaptırmayı da sipariş vermişlerdi. İkinci ve üçüncü Akabe biatına katılan Evs ve Hazrec kabilesi mensupları kendileri dışında olan bir kimseyi kolaylıkla başkan seçmişler ve daha önce siparişi verilen taçtan ve kral seçme projesinden de kolaylıkla vazgeçmişlerdi. Hz. Muhammed’i başkan seçmişlerdi. Onu başa getirenler islamın birleştirici ruhundan istifade ederek önceki kan davalarına son vermişler, peygamberin *dinî* ve *dünyevî* başkanlığından faydalanarak onun etrafında toplanmışlardı³³.

3. Sağlam bir Toplum Oluşturma: Hz. Muhammed ve onun davetine inananlar, Mekke’deki mal ve mülklerini bırakarak Medine’ye hicret etmişlerdi. Yeni yurtlarında kimisi vatan hasretiyle yanıp tutuşurken, kimileri Medine’nin havasına dayanamayıp hastalanmışlardı. Bunların yanına bir de fakirlik eklenmişti. Medine’de bulunan Yahudiler yeni bir çocukları da olmayan bu muhacirleri küçümsüyorlardı³⁴. Hz. Muhammed bütün bu olumsuzlukların üstesinden gelerek ensarla muhacirleri tarihte ender bulunur bir tarzda kardeşleştirdi. Sıkıntılar artık bir bir giderilmeye başlandı. *Yeni bir medeniyetin temelleri dar bir*

³¹ İbn Hişam, II, 103-104.

³² İbn Hişam, II, 103-104; H. İbrahim Hasan, I, 130.

³³ Tuğ, 37. Ali Abdurrazık Hz. Muhammed’in dini tebliğ eden bir peygamber olduğunu, Peygamberin ümmeti üzerinde sahip olduğu mutlak nüfuza saltanat ya da hilafet adını vermenin doğru olamayacağını ifade etmektedir. Zaten Hz. Peygamber “Ben ne bir hükümdar, ne de bir zorbayım. Kureys’e mensup, Mekke’de kurmuş ekmek yiyen bir kadını oğluyum” ifadesiyle de böyle biri olamadığını ifade etmektedir. Daha geniş bilgi için bakınız. Ali Abdurrazık, **İslamda İktidarın Temelleri**, Birleşik Yayıncılık, İstanbul 1995.

³⁴ İbn Abdî'l-Berr, **el-İstiab fî Esmâ'î'l-Ashab**, Kahire, 1939, II, 292; İbn Hacer el-Eskalanî, **el-İsâbe fî Tenyizi's-Sahabe**, Kahire, 1939, I, 301; Taberi, **Milletler ve Hükümdarlar Tarihi**, IV, 232.

sokakta atılmaya başlandı. Bu insanları bir araya getirecek mescidin temelleri atıldı. İslam medeniyetini ebedileştirecek ilim adamları için *Ashab-ı Suffe* denilen bir okul açıldı. Bunlar günün şartlarına göre orada yetiştirildi.

Hz. Muhammed Medine’de sosyal ve etnik yapıyı tesbit için sayım yaptırdı. İstatistiğe önem verdi. Yapılan bu sayımda Müslümanlar, 1.500; Putperest Araplar, 6.000; Yahudiler, 4.000; Hıristiyanlar, 50 Toplam: 11.550 kadardı³⁵.

a. Yasaları Belirleme: Hz. Muhammed’in yaptığı ilk işlerden biri de Medine’deki tüm halkı bir anayasa etrafında birleştirme çalışmalarıdır. Medine site devletini oluşturan müslim ve gayri müslim halkın temsilcileri Hz. *Enes*’in evinde toplanarak İslam devletinin ilk anayasasını yaptılar³⁶. Daha sonra da *Ka’b b. Malik*’i Medine’nin mukaddes toprakların belirli yerlerine sütunlar dikmek üzere gönderildi³⁷. Medine’nin küçük dar bir sokağında kurulan site devleti bu sınır tespitiyle 15X15 km²’lik bir alana ulaştı. Medine şehir devletini oluşturan *Yahudiler, müminlerle birlikte bir ümmet (camia) kabul edildi*³⁸.

1. Mali Sorumluluk: Bu anayasada bir nevi *sosyal bir sigorta* kurulurken bireyler yalnızlığa itilmiyordu. Bu ve benzeri maddelerle bireyler güvence altına alınıyordu. “*Müminler kendi aralarında ağır mali mesuliyetler altında bulunan hiç kimseyi (bu halde) bırakmayacaklar. Fidyeye necat veya kan diyeti gibi borçlarını iyi ve makul bilinen esaslara göre vereceklerdir*” (Mad: 12).

2. Himaye: Hz. Muhammed yaptığı anayasa ile Araplar arasında öteden beri var olan ve çeşitli haksızlıklara neden olan himaye (birinin güveninde olma, emniyetinde olma) sistemini kaldırdı. İslam öncesi Arap toplumunda bir kimse bir kabilenin himayesine girince artık kimse o insana dokunamazdı. Biri sığınmacıya dokunacak olsa yapılan bu müdahale tüm kabileye dokunmuş gibi sayılıyordu. Hiç kimse sığınmacıya dokunamıyordu. Aksi takdirde iki kabile arasındaki bir savaşa katılınması gerekirdi. Hz. Muhammed “*Allah’ın zimmeti (himaye ve teminatı) bir tektir*” diyerek tüm eski geleneği kaldırıyor (Mad: 15 ve 20/B).

3. Suçlu ve Hainlere Karşı Tutum: İslam Peygamberi yaptığı bu antlaşmayla tüm çağları kapsayacak evrensel bir uygulamayı da yepyeni ve kesin bir ifadeyle ortaya koyuyordu. O da anarşistlerin ve canilerin hiçbir surette korunamayacağı ve onlara karşı topyekün bir mücadelenin yapılmasıydı. “*Takvâ sahibi müminler, kendi aralarında mütecâvize ve haksız bir fiil ikamı (yapmayı)*

³⁵ Hamidullah, İslam Peygamberi, I, 183; A. Vehbi Ecer, İslam Tarihi Dersleri, Erciyes Üniversitesi yayımları No: 22, Kayseri, 1991, 141.

³⁶ Hamidullah, İslam Peygamberi, I, 189.

³⁷ Muhammed Hamidullah, Hz. Muhammed’in Savaşları, İstanbul, 1972, İkinci Baskı 45.

³⁸ Bkz.: Anayasa Mad: 2 ve 25.

tasarlayan yahut bir cürüm yahut bir hakka tecavüz ve yahut da müminler arasında bir karışıklık çıkarma kastını taşıyan kimseye karşı olacaklar ve bu kimse onlardan birinin evladı bile olsa, hepsinin elleri onun aleyhine kalkacaktır” (Mad: 13). Bir diğer madde de ise; “Allah’a ve Ahiret gününe inanan bir müminin bir katile yardım etmesi ve ona sığınacak bir yer temin etmesi helal (doğru) değildir; ona yardım eden veya sığınacak bir yer gösteren kıyamet günü Allah’ın lanet ve gazabına uğrayacaktır” (Mad: 22).

4. **Din ve kabile serbestisi:** Hz. Muhammed kabile muhtariyetini korurken, din özgürlüğüne hiçbir kısıtlama getirmemiştir. “Yahudilerin dinleri kendilerine, müminlerin dinleri kendilerinedir” (Mad:25) ifadesiyle gerekli serbesti verilmiştir.

5. **Devlet otoritesi:** Hz. Muhammed kabile ve din özgürlüğü tanırken bu özgürlüğü de sınırlamıştır. Her kabile ve her ayrı dine sahip zümre ülke bütünlüğünü bozacak hiç davranışa giremeyecekti. “(Yahudiler)’den hiçbir kimse Müslümanlarla birlikte bir askeri sefere), Muhammed’in müsaadesi olmadan çıkmayacaklardır” (Mad: 36) ifadesiyle bir sınır getirilmektedir. Hz. Muhammed’in Medine’de tesis etmiş olduğu şehir devletinde ortaya koyduğu en önemli kurallardan biri de merkezi otorite ve kanun hakimiyetiydi. Gerek müslümanlar ve gerekse Yahudilerin ihtilafa düştükleri, çözüm bulamadıkları bir meselede başvurulacak yegane merci Hz. Muhammed’di. “Üzerinde ihtilafa düştüğümüz herhangi birşey, Allah’a ve Muhammed’e götürülecektir” (Mad: 23). “Bu sahifede (yazıda) gösterilen kimseler arasında zuhurundan korkulan bütün öldürme veyahut münazaa vakalarının Allah’a ve Resulullah Muhammed’e götürülmeleri gerekir” (Mad:42). Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere bazılarının iddia ettiği gibi Medine site devleti bir federal devlet değildir.

b. **Bireyleri Koruma:** Medine’deki kabileler bağımsız birer birlik oldukları için toplum olarak hayatlarını devam ettirebilmek ve her kabilenin birer toplanma yeri olduğu gibi, ihtiyaç zamanlarında masraflarını karşılayacak Yahudilerin birer halk sandığı vardı. Arap kabileleri arasında ise sosyal bir sigorta mahiyetini taşıyan bir mali kuruluşları vardı. Bu kurum-kabile bireylerinden biri, özellikle kan diyeti şeklinde maktulün ailesine nakdî ve aynı tazminattan ibaret olan bir meblâğı suçlu kimsenin ferdin değil de, kabile topluluğu tarafından ödenmesi şeklinde- müşterek bir sorumluluk esasından ibaretti³⁹. Hz. Muhammed Medine’de neşrettiği anayasanın 3, 11 ve 12. Maddelerde muhtelif zümrelerin isimlerini ayrı ayrı göstererek, bunların kendi mensuplarının bazı mali sorumluluklarını, aralarında ortaklaşa meydana getirecekleri fon ile karşılayacakları hususu şeklinde tanzim edilmiştir. Buna göre; öldürme ve yaralanma

³⁹ Hamidullah, İslam Peygamberi, I, 186.

halinde öldürülenin ailesine verilecek *kan bedeli*, harp esirlerinin kurtarılması için ödenecek *kurtuluş fidyesi* ve *ağır mali sıkıntıda bulunan müminler* bu durumda bırakılmayacaktı⁴⁰. Böylece yeni kurulan toplumda bireyler yalnızlığa terk edilmiyor ve sıkıntılar toplumca müşterek karşılanıyordu. Bu uygulama toplumun bireylerinin birbirine kaynaşmasını sağlıyor ve daha dinamik bir toplum meydana getiriliyordu. Bu da anayasa ile güvence altına alınmıştı.

Müslümanlar ekonomik konularda yalnızlığa terk edilmediği gibi diğer hususlarda da yalnızlığa terk edilmedi. Hudeybiye yolculuğunda Hz. Osman Kureyş'e elçi olarak gönderilmişti. Dönüşü biraz uzamıştı. Onun hapsedilerek öldürüldüğü haberi yayıldı. Bu şayiayı duyan Hz. Muhammed, Kureyş'in bu yaptığını yanlarına bırakmak istemeyerek bütün ashabtan islam davası uğrunda canlarını feda etmek için biat istedi. Orada bulunan müslümanların hepsi elleriyle kılıçlarının kabzalarından tutarak canları pahasına da olsa savaşacaklarına dair and içtiler. Bu biat bir ağacın altında alınmıştı. Bu nedenle bu biata *Rıdvan biatı* adı verildi. Kur'an'da bu olayı teyid ederek: "*Ey Muhammed! Allah inananlardan, ağaç altında sana baş eğerek el verirlerken, and olsun ki hoşnut olmuştur. Gönüllerinde olanı da bilmiş, onlara güvenlik vermiş, onlara yakın bir zafer ve ele geçirecekleri bol ganimetler bahşetmiştir*"⁴¹.

Hz. Muhammed'in yeni oluşturduğu toplumda her bireyin ayrı bir önemi vardı. Hiç biri her hangi bir nedenden dolayı göz ardı edilmiyordu. O, öyle bir sevgi halesi oluşturmuştu ki her bir *sahabe de peygamberi kendi nefesine tercih eder bir duruma gelmişti*. Uhud savaşından sonra *Adel ve Kare* kabilelerinden bir topluluk Hz. Muhammed'e gelerek: "*Ya Resulallah biz müslüman olduk. Bizimle beraber ashabından bir takım kimseler gönder ki bize dini bilgiler öğretsinler. Bize Kur'an okuyup okutsunlar, bize islamın ahkâmını öğretsinler*"⁴² dediler.

Bunun üzerine Resulullah onlarla birlikte ashabından altı kişi (bazı kaynaklarda on kişi) gönderdi. Mersed b. Ebî Mersed el-Ganevî başkanlığındaki tebliğ heyeti Hicaz bölgesinde *Reci' b. Asfan* suyuna ulaştılar. Kur'an tebliğcileri orada hiç bir şeyden habersizken kendilerini götüren insanların hıyanetine uğradılar. Kendilerini götüren kabile adamları birden bire yanlarından uzaklaşıp ayrıldılar. Kur'an öğretmenleri civardaki *Huzeyl* kabilesinden bağırsarak yardım istediler. Bunların imdat çağlıklarını duyan olmadı. Bu arada *Adel ve Kare* kabilesi davetçilerinden birisi bir müslüman grubun geldiğini *Lihyan oğullarına* haber verdi. Bu alçakça planın farkında olmayan İslam mürşitleri ne yapacakla-

⁴⁰ İbn Hişam, II, 172; Hamidullah, İslam Peygamberi, I, 206; Tuğ, 42.

⁴¹ 48 Fetih, 18.

⁴² İbn Hişam, III, 241.

rına henüz karar vermeden yüz (veya iki yüz) okçu tarafından kuşatıldılar. Müslüman tebliğciler kılıçlarını sıyrarak dağın tepesine sığındılar. Müşrikler dağın tepesinde öğretmenleri kuşattılar ve şu vaatte bulundular: "Eğer yanımıza inerseniz, hiç birinizi öldürmeyeceğimize kesin söz veriyoruz. Vallahi biz sizi öldürmek istemiyoruz. Fakat size karşılık olarak Mekkelilerden bir şeyler almak istiyoruz"⁴³ dediler.

Kur'an mübelliğlerinden *Zeyd b. Desinne* ve iki arkadaşı teslim oldular. Zeyd elleri bağlı olarak Mekke'ye getirildi. Safvan b. Ümeyye, Bedir'de öldürülen babası Ümeyye b. Halef in katline mukabil onu satın aldı. Harem içinde öldürülmeyi yasak saydıklarından şehrin dışında bir yere idam etmek için götürdüler. İdam sehпасı kurulmuş, halk seyir için toplanmıştı. Mekke reisi *Ebu Süfyan*, Zeyd'e son olarak şöyle bir teklifte bulundu: "*Ey Zeyd, Allah iyiliğini versin. Şimdi Muhammed'in bizim yanımızda, senin yerinde olup onun boynunu vurmamızı ve senin de ailen yanında oturmanı ister misin?*" dedi. Zeyd: "*Vallahi, Muhammed'in şimdi bulunduğum yerde ona eziyet verecek bir dikenin batmasını, benim ise ailemin içinde bulunmamı ne isterim, ne de arzu ederim*" diye cevap verdi. Ebu Süfyan bu sadakatli sözler karşısında: "*Muhammed'in ahabının, Muhammed'i sevdiği kadar, başka hiç bir kimsenin bir kimseyi sevdiğini asla görmedim!*"⁴⁴ diyerek hayretini ifade etmekten kendisini alkoyamamıştı.

Ç. Din Tebliğcilerini Koruma: Hz. Peygamber Ashab-ı Suffe'de yetiştirdiği bilim adamlarını dini tebliğ için görevlendiriyor ve çeşitli kabilelerden gelen öğretmen isteklerine de bunlardan elamanlar görevlendiriyordu. Bu insanların görevi dini öğrenmek ve başkalarına öğretmektir. Bunlar büyük oranda savaştan uzak bulundurulmuş insanlardı. İslam tarihinde *Bi'r-i Maüne Vak'ası* olarak geçen hadise din tebliğcilerinin öldürüldüğü olaydır. Bu olayda 40 veya 70 kadar Kur'an öğretmeni öldürülmüştü. Bu haberi duyan Allah Resulü son derece müteessir olmuştu. Kendi nefesine zulüm eden insanları affeden islam peygamberi, bu suçsuz insanların ölümüne tahammül edemeyerek tam kırk gün sabah namazında bunların katline vesile olan kabilelere beddua etti⁴⁵. O, bedduasında: "*Ey Allah! Mudar kabilesini şiddetle tepele! Ey Allah! Onların yıllarını, Yusuf peygamberin katlik yılları gibi çetin yap, başlarına dar getir! Lihyan oğullarını, Adl, Kare, Zi'b, Rı'l, Zekvan ve Usayya kabilelerini sana havale Ediyorum! Çünkü onlar, Allah'a ve Resulüne asi oldular!*"⁴⁶.

⁴³ ibn Hişam, III, 241; ibn Kesir, IV,112; Köksal, IV,16.

⁴⁴ ibn Hişam, III, 245; ibn Kesir, IV,114.

⁴⁵ İmam Muhammed Bin Muhammed Bin Süleyman er-Rûdânî, **Büyük Hadis Külliyyatı Cem'ul-fevâid min Câmi'il-usûl ve Mecma'iz-zevâid**, Müt. Naim Erdoğan, İz Yayıncılık, III, 322.

⁴⁶ Köksal, IV, 43.

Hız. Muhammed kendi tebliğcilerini korurken, ashabının yaptığı hatalarının bedelini de ödemesini bilmiştir. Bi'r-i Maune vak'asında ölümden kurtulan tek Kur'an tebliğcisi Amr b. Ümeyye, Medine'ye doğru yol alırken, Benî Amir oğullarından iki kişiye rastlar ve ölen arkadaşlarının intikamı için bunları öldürür. Halbuki onlara, Hız. Muhammed tarafından dokunulmazlık yazısı verilmişti. O, bu durumu bilmiyordu. Hız. Muhammed, Amr'ın öldürdüğü iki kişinin diyetini ödeyerek sözleşmesine uygun hareket etmiştir⁴⁷. Buna benzer bir olayı da Halid b. Velid yapmıştır. Resulullah Mekke'nin fethinden sonra Halid'i Benî Cüsem kabilesine dine davet için göndermişti. Halid memur olmadığı halde adı geçen kabile ile savaşmış ve birçok kişiyi öldürmüştü. Olaydan haberdar olan Hız. Muhammed; "*Allah'ım ben, Halid ve Halid'in yaptığından beriyim*" diyerek üzüntüsünü ortaya koymuştu. Daha sonra Hız. Ali ile ölen insanların kan bedellerini göndererek ashabının yaptığı yanlışlıkları devlet kanalıyla önlemiştir⁴⁸.

4. İstişare ile İş Yapma: Hız. Muhammed "*Onların işleri aralarında danışma iledir*"⁴⁹ ayeti gereğince dünya işlerinde hep müşavere yapardı. Özellikle savaşlarda bunu görmek mümkündür. *Bedir* savaşı öncesinde ordunun düzen aldığı yeri gören sahabeden bazıları "*Ya Resulallah burada durmanız vahiy gereği mi yoksa bir savaş taktiği midir?*" diye sordular. O da hayır savaş gereği dedi. Bunun üzerine ordunun savaş stratejisi, ordu komutanlarının teklifi üzerine düzeltilirdi.

Uhud savaşı öncesinde de camide ashabın ileri gelenleri, münafıkların reisi *Abdullah b. Übey* ve bazı gençlerin de olduğu bir zamanda savaş hakkında bir danışma yapılmış, gençlerin ve çoğunluğun görüşü *Uhud*'da savaşmak şeklinde bir karar çıkmıştı. Allah Resulünün gönüllü bazı sahabenin de düşünceleri doğrultusunda Medine'yi savunmaktı. Ama çoğunluk düşmanı Uhud'da karşılamayı arzuladığı için Resulullah da onların isteğine uydu.

Allah Resulü Hendek savaşında da düşmanın haberini aldıktan sonra ashabının ileri gelenlerini mescidde toplayarak görüşlerini aldı. Onların genel görüşü Medine'yi hendek kazarak savunmaktı. Medine'nin yapısı da buna müsaitti ve öyle yapıldı.

Yine Hendek savaşında düşman kuvvetleri her taraftan Medine'yi muhasara altına almışlardı. Müslümanlar zor durumda kalmışlardı. Her geçen gün düşman kuvvetlerinin moralini bozuyordu. Çünkü onlar uzun süre bir savaşa hazırlıklı gelmemişlerdi. Muhasara süresi uzadı. Kureyş'in ve Gatafan'ın mane-

⁴⁷ İbn Hişam, III, 262.

⁴⁸ İbn Hişam, 96-99; İbn Kesir, 523-530.

⁴⁹ 42, Şura, 38.

viyatı bozulmaya başladı. Yahudilerin reisi Huyey b. Ahtab, Gatafanlılara o yıl Hayber'in ürünlerinin yarısını teklif ederek maneviyatlarını kuvvetlendirdi.

Diğer yandan Kureys'i ve diğer kabileleri Medine'yi muhasaraya ikna eden Beni Nadir Yahudilerinden olan *Huyey b. Ahtab* müslümanların müttefiki bulunan *Benî Kurayza* kabilesini *ikna ederek* ihanet ettirdi. Maneviyatları bir nebze olsun düzelen düşman kuvvetleri muhasaraya devam ettiler. Uzun süre muhasara altında kalan müslümanlar son derece sıkıntı altında kaldılar. Hatta bu sıkıntıdan vakit namazlarını bile zamanında kılamaz hale geldiler. Açlık sıkıntısı da hat safhaya ulaşmıştı.

Müslümanların zor durumda kaldığı bir dönemde Resulullah, düşmanı içten bölmeye çalıştı. Gatafan'ın reislerinden *Uyeyne b. Hıms* ve *Haris b. Avfa* haber göndererek *Savaşı terketmeleri halinde Medine'nin meyvelerinin üçte birini onlara vermek istediğini* teklif etti. Onlar da buna razı oldular. Aralarında sulh cereyan etti. Hatta sözleşmeyi dahi yazdılar. Resulullah, sözleşmeyi imza altına almadan bu durumu müşavere etmek için *Sa'd b. Muaz* ve *Sa'd b. Ubâde*'ye söyledi. Onlar; *"Ya Resulallah, yapmamızı istediğin bir şey midir, yoksa yapmamız gereken Allah'ın sana emrettiği bir şey midir? Yoksa yalnız bizim için yaptığın bir şey midir?"*. Resulullah; *"Hayır, bilakis onu sizin için yapıyorum. Gördüm ki Arap bir tek yandan size hücum ediyorlar. Bu durumda bir dereceye kadar onların şevketini, sultasını kırmak istedim"* dedi.

Bunun üzerine *Sa'd b. Muaz*; *"Ya Resulallah, biz ve onlar Allah'a şirk koşan ve putlara ibadet eden bir kavim idik. Ne Allah'a ibadet ediyorduk, ne de onu tanıyorduk. Onlar Medine'den bir hurmayı dahi ancak misafir olarak satın alarak yiyebiliyorlardı. Allah bize islami ikram etti. Bizi seninle ve islamla aziz kıldığı zaman mı mallarımızı onlara vereceğiz? Vallahi bizim buna ihtiyacımız yoktur. Vallahi onlara ancak kılıç veririz. Taki Allah bizimle onların arasında hükümünü versin"*. Bunun üzerine Resulullah; *"Haydi bildiğin gibi yap"*. Daha sonra *Sa'd* sahifeyi eline aldı ve sahifede bulunan yazıyı sildi. Ve *"Haydi bütün güçleriyle bize karşı çalışsınlar"* dedi⁵⁰.

Sahabe Hz. Muhammed'e yapılan bir çok işte tereddüt ettikleri zaman verilen kararın kendi görüşü mü, yoksa ilahi bir emir mi olduğunu rahatlıkla sorabiliyorlardı. Allah Resulü de kendi görüşüyle karar verdiğini söylüyordu. Sahabe tarafından gelen teklifi makul gördüğü zaman hiç tereddüt etmeden rahatlıkla onu uyguluyordu. O, ashabının fikrini söyleme özgürlüğünü hiçbir zaman engellemiyordu.

⁵⁰ İbn Hişam, III, 309.

Huneyn savaşı ganimetlerinde Resulullah farklı taksimatta bulunmuş, ensar daha az pay almıştı. Bu durumu gören ensar endişeye kapıldı ve şöyle demekten kendilerini alıkoyamadılar. “Resûlullah kavmine kavuştuktan sonra kendileriyle beraber Medine’ye dönmeyecektir” diyerek kendi aralarında konuşmaya başladılar. Bu durumu haber alan Allah Resulü, Sa’d b. Ubade’ye ensarı toplamasını emretti. Resulullah huzurunda toplanan ensara şöyle bir hitabede bulundu:

“Ey ensar topluluğu! Sizden sadır olan bir söylenti ve nefsinizde hissettiğiniz bir öfke bana ulaştı. Siz yolunu şaşırılmış müşriklerdiniz, Allah sizi benimle hidayete ulaştırmadı mı? Siz fakirler idiniz, Allah sizi zenginler haline getirmedim mi? Siz birbirinize düşmandınız, Benim Medine’ye hicretimle Allah sizin kalplerinizi birbirine ısındırıp, birlik ve beraberliğinizi sağlamadı mı?” Onlar:

“Evet, ey Allah’ın Resulü, bütün bu nimet ve minnet Allah ve onun resulü içindir” dediler. Bunun üzerine Resulullah:

“Bana cevap vermiyorsunuz ey ensar cemaati?” Onlar:

“Sana ne ile cevap verelim, ey Allah’ın Resulü? İhsan ve lütuf Allah ve Resulü içindir” dediler. Hz. Peygamber:

“İsteseydiniz sorularıma şöyle cevap verir ve sözlerinizde doğru konuşur, doğrulanırdınız: Kavmin tarafından yalanlanmış vaziyette bize geldin. Biz seni tasdik ettik. Kavmin seni terk ederek yalnız bıraktı, biz ise sana yardım ettik. Kovuldun, biz seni bağrımıza bastık. Yoksul bir halde geldin, biz seni malımıza ortak kıldık.

Ey ensar topluluğu! Bir takım kimseleri islama kazanmak, onların kalplerini ısındırmak için verdiğim azıcık dünyalık yüzünden bana kırıldınız. Sizin dindeki samimiyetinize güvendim. Ey ensar! Herkes aldıkları develerle, koyunlarla, mallarla evlerine dönerken, siz de Allah’ın Resulüyle birlikte memleketinize dönmeğe razı olmaz mısınız? Allah’a yemin ederim ki, eğer hicret olmasaydı, ensardan bir fert olmayı tercih ederdim. Eğer bütün halk bir vadiye, ensar da diğer bir yola gitse, ben ensarın yolunu tutardım. Ya Rab! Ensara, ensarın çocuklarına ve çocuklarının çocuklarına rahmet et, onları bağışla” dedi. Bu hutbeyi dinleyen ensarın tamamı göz yaşlarını tutamadı. Sakalları ıslanmıncaya kadar ağladılar ve şöyle karşılık verdiler: “Biz Allah’ın Resulü’nün bizim payımıza düşmesine razıyız” dediler⁵¹. Resulullah bu hareketiyle kamuoyunu çeşitli söylentiler hakkında ikna etmesi bakımından son derece önemli bir izah tarzıdır.

5. Peygamberin verdiği karardan dönmemesi: Resulullah, Uhud savaşında kendi görüşüne muhalif olan gençlerin çoğunlukta olduğu bir fikri

⁵¹ Hasan İbrahim, I, 192-193.

kabul etmişti. Aslında kendisinin ve bazı ileri gelen sahabelerin görüşü Medine’de kalıp şehri içten savunmaktı. O, Cuma namazını kıldı ve zırhını giydi. Resulullah’ın Uhud meydanına kendi isteğiyle gitmediğini sezen *Sa’d b. Muaz* gençlere, Resulullah’ı arzusu hilafına çıkmağa mecbur bıraktınız. *Gidiniz ondan af dileyiniz. Biz senin emrine razıyız*, deyin. Gençler, Hz. Peygamber’i zırhını giymiş olduğu halde görünce yanına koşarak; *“Ya Resulallah, biz sana muhalefet ettik, sen nasıl murat edersen öyle yap”*, dediler. Peygamber ise; *“Bir peygamber zırhını giydikten sonra çıkamaz!”* cevabını verdi. Sonra da: *“Ben ne emredersem ona tabi olun, zafer bizimdir”* dedi⁵².

6. Ashabını İdeallerle Sürekli Canlı Tutması: Hz. Muhammed insan psikolojisini çok iyi bilen bir psikolog ve toplumun nabzını tutabilen iyi bir liderdi. O, bazen dünya ile ilgili, bazen de ahiret ile ilgili olarak her zaman ashabını yüce duygularla beslemiştir. Gayret gösterip başarılı olamayanları bile onurlandırmıştır.

Bi’setin 12 ve 13. yılında Medineli temsilcilerle Mekke’de Akabe denilen yerde ikinci ve üçüncü buluşmayı yaptı. Her iki buluşmada da Medineli temsilciler, Hz. Muhammed’in hem dini ve hem de dünyevi liderliğini kabul ederek biatlaştılar. Haklı olarak bir beklenti içinde bulunan bu yeni müslümanlar: *“Ya Resulallah, böyle yaparsak kazancımız ne olur?”* dediler. Resulullah: *“Cennet”* karşılığını⁵³ vererek onların moral değerlerini doruk noktada tutmuştur.

Hz. Muhammed Hendek savaşından önce savaşa adını veren hendeği arkadaşları arasında taksim etti. Bizzat kendisi de hendek kazmaya başladı. Bir ara hendek kazılırken büyük bir kaya çıktı. Kaya çok büyüktü. Bir türlü kırılmıyordu. Resulullah balyozunu kayaya vurunca büyük bir parça kopardı. *Allahu Ekber Şam’ın kırmızı köşklerini görüyorum*, dedi. Bir daha aynı şiddette vurdu ve bir parça daha kopardı. Bu defa *da Kisra’nın beyaz köşklerini, San’a’nın kapılarını görüyorum*⁵⁴, diyerek insanların moral gücünü iyice artırıyordu.

Mute savaşında üç bin kişilik Müslüman ordusu yaklaşık yüz bin Bizans kuvveti ile karşılaştı. O gün üç şehid verildi. Halid b. Velid’in savaş dehası ile müslüman kuvvetleri büyük bir yenilgiden kurtularak başarı ile Medine’ye döndü. Orduyu Hz. Muhammed karşıladı. Bu karşılaşmada halk da vardı. Onlar cepheden dönenlerin yüzlerine toprak serpererek: *“Ey Allah yolunda savaştan kaçanlar”* diyerek kınıyorlardı. Bu durumda ordusunu onurlandırmayı ihmal etmeyen Hz. Muhammed: *“Onlar kaçak değil, Allah irade ettiği zaman saldı-*

⁵² İbn Hişam, III, 86.

⁵³ H. İbrahim Hasan, I, 130.

⁵⁴ Ali Himmət Berki-Osman Keskiöğlü, *Hâtemü'l-Enbiyâ Hz. Muhammed ve Hayatı*, Diyanet İşleri Başkanlığı yayınları, Ankara, 1974., 267.

ranlardır” diyerek teselli ediyordu⁵⁵. Bu askerler arasında müslümanların kınamasından korkarak namaza bile gitmekten çekinenler olmuştu.

7. Antlaşmalara Bağlılığı: Allah Resulü Medine’de yaptığı ilk vesikaya “Hiçbir kimse müttefikine karşı cürüm ikâ edemez. Muhakkak ki zulmedilene yardım edilecektir” (Mad:37/B) hükmünü koyarak ne kadar kararlı bir yapıya sahip olduğunu gösteriyordu. O, verdiği sözde doğru olduğu gibi yaptığı antlaşmaları ilk bozan kendisi kat’iyyen olmamıştır. Aksine yapılan antlaşmaları bozanlara karşı hiç müsamahası olmamıştır. Medine’de ahitlerinden dönen Yahudi kabilelerinden *Beni Kaynuka*, *Benî Nadr* ve *Benî Kurayza* bu nedenle yurtlarından olmuşlardır.

Hz. Muhammed Hendek savaşından sonra ashabına Kâbe’yi tavaf etme müjdesini verdi. Yanlarına kurbanlık develerini ve kınına sokulmuş kılıçlarını alarak Medine’ye doğru yol aldılar. Kureyş onları Hudeybiye denilen yerde durdurarak daha ileri gitmelerine izin vermedi. Kureyş heyeti başkanı *Süheyl b. Amr* ile Hz Muhammed ilk defa bir antlaşma yaptı. Yapılan antlaşma maddeleri görünürde hep müslümanların aleyhineydi. Maddenin birinde “Müslümanlar Mekke’den müslüman olup kendilerine iltihak edenleri geri verecekler, Müslümanlıktan dönüp Mekke’ye döneceklerine dokunulmayacaktı” şeklindeydi. Antlaşma henüz imzalanmıştı ki Kureyş heyeti başkanı *Süheyl b. Amr*’ın müslüman olan oğlu *Ebu Cendel* müslümanlara iltica etti. Hz. Muhammed varılan anlaşma gereğince *Ebu Cendel*’i Kureyş’e iade etti. *Ebu Cendel* Kureyş’ten işkence gördü. Hz. Ömer bu duruma tahammül edemeyerek Hz. Muhammed’e: “Sen Allah’ın peygamberi değil misin?” dedi.

“Evet”

“Biz hak yolda değil miyiz?”

“Evet”

“O halde niçin dinimiz namına zilleti kabul ediyoruz”

“Ben Allah’ın peygamberiyim ve Allah’a iteat ederim”

“Sen Cenab-ı Hakk’ın bize yardım edeceğini, Kâbe’yi tavaf edeceğimizi söylemiştin”.

“Evet, söyledim. Ben Allah’ın peygamberiyim, ona iteat ederim. O beni bırakmaz” diye cevap verdi. Hz. *Ebu Bekir Ömer*’i teskin etti. Ömer de itirazından vazgeçti.

Bu anlaşmada Hz. Peygamberin görünürde iki faydası oldu. Bunlardan biri belli bir süre de olsa Kureyş’in tehlikesi durdurulmuş oldu. Bundan sonra Kuzeyden gelecek Hayber Yahudileri tehlikesine karşı Medine daha emin sa-

⁵⁵ İbn Hişam, IV, 33.

vinulabilecekti. İkincisi ise *Kureyş'in müslümanları anlaşmayla tanımış olmalarıydı*. Artık Medine devleti kendilerine denk bir devlettir.

Ebu Basîr bir yolunu bularak Mekke'den kaçıp Medine'ye sığınmıştı. Kureyş'ten gelen heyete Ebu Basîr teslim edildi. Yolda giderken kendisini götür-enlerden birini öldürdü. Medine ile Kızıldeniz arasında Kureyş'in Suriye ticaret yolu üzerinde *İys* denilen yerde bir çete kurarak Kureyş için tehlike olmaya başladı. Kureyş bu tehlikeyi giderebilmek için Ebu Basîr'i bulunduğu yerden uzaklaştırmak için anlaşmayı deldi. Böylece Ebu Basîr de Medine'ye gelip yerleşti.

Anlaşma maddelerinde kadınlara ait bir söz geçmediğinden kadınlardan Medine'ye sığınanlar Kureyş'e iade edilmemiştir.

Yine Hudeybiye antlaşmasına göre; "*Arap kabileleri bu iki anlaşmış taraftan istedikleri ile birleşmekte serbest olacaklardı*"⁵⁶. Bu maddeye göre *Huzaa* kabilesi Müslümanlarla, *Benî Bekir* kabilesi de Kureyş'le anlaştilar. Huzaalılarla Benî Bekir arasında öteden beri devam eden bir düşmanlıkları vardı. Hudeybiye barış antlaşması ile aralarındaki kavgaya ara vermişlerdi. Ancak bu da yetmedi. Bir gün Benî Bekir kabilesinden biri, Hz. Muhammed hakkında hakarete varan sözler sarfetmiş, bunu duyan Huzaa kabilesinden biri de buna dayanamayarak karşılık vermiş, aralarında kavga çıkmış ve Benî Bekirli yaralanmıştı. Bu hadise üzerine Benî Bekirli, başkanları *Nevfel*'in kararı ile *el-Verr* denilen yerde namaz kılan Huzaalılar üzerine saldırmışlardı. Hazırlıksız yakalanan Huzaalılar kayıplar vererek Haram-ı Şerife ve Refi'in evine sığındılar. Harem-i Şerif'te savaşmak yasak olmasına rağmen Huzaalılar ölümden kurtulamadı. Kureyşliler müttefikleri olan Benî Bekirliye kimliklerini gizleyerek insan gücü ve silah yardımında bulundular. Bu yardım edenler arasında *Safvan b. Ümeyye*, *İkrime b. Ebî Cehil*, *Sehl b. Amr* gibileri vardı. Hicretin 8. Yılında meydana gelen bu savaşta Huzaalılar toplam 23 şehid verdi⁵⁷.

Huzaalılar Benî Bekir ve Kureyş'in bu hain saldırılarından sonra kırk kişilik bir heyet seçtiler. Bu heyet *Amr b. Salim* (Büdeyl b. Verka)'in başkanlığında müttefikleri olan Medine'deki müslümanların yanına geldiler. Amr b. Sâlim mescitte bulunan Hz. Muhammed'e, başlarından geçen olup bitenleri anlattı ve şiir dizeleriyle yardım talebinde bulundu. Hz. Muhammed de: "*Ey Amr b. Sâlim, sana yardım geldi*" dedi. Çok geçmeden gökte bir bulut belirdi. Hz.

⁵⁶ İbn Hişam, IV, 43; Taberi, V, 655; İbnü'l-Esir, IV, 466.

⁵⁷ İbn Hişam, IV, 43; Taberi, V, 655; Hamidullah, Hz. Muhammed'in Savaşları, 126; Hizmetli, İslam Tarihi, 381.

Muhammed: “Doğrusu bu bulut, Ka’b oğullarının yardımını müjdeliyor” diyerek onları koruyacağına dair açık vaadde bulundu⁵⁸.

Huzaa kabilesine açık vaadde bulunan Hz. Muhammed, hemen savaş yapmaya karar vermeyerek Kureyş’e bir elçi göndererek şu üç teklifte bulundu:

*Öldürülen Huzaahıların diyetlerinin ödenmesi,
Benî Bekirîlilerin himayesinden vazgeçilmesi,*

İlk iki teklifin kabul edilmemesi durumunda Hudeybiye antlaşmasının bozulmuş sayılacağı⁵⁹. Kureyş üçüncü şıkkı kabul ettiklerini bildirdiler.

Kureyş daha sonra yaptıkları işin hatalı olduğunun farkına vardı. Temsilci olarak başkanları Ebu Süfyan’ı Medine’ye barışı yenilemek üzere gönderdi.

Ebu Süfyan yoluna devam ederek Medine’ye geldi. Hz. Muhammed’in eşi olan kızı *Ümmü Habibe*’nin hücreğine vardı. Ebu Süfyan yerde serili bulunan Resulullah’ın döşeğine oturmak için ilere geçtiğinde, kızı döşeği dürüp kaldırdı ve babasını Resulullah’ın döşeğine oturmasına izin vermedi.

Ebu Süfyan sonra Resulullah’a geldi ve onunla konuştu. Resulullah cevap vermedi. Kızından ve Hz. Muhammed’den yüz bulamayan Ebu Süfyan, *Ebu Bekir*’in yanına giderek Resulullah katında tavassutta bulunmasını istedi. Hz. Ebu Bekir: “*Ben bunu yapamam*” dedi. Daha sonra Hz. *Ömer*’in yanına gitti. O da: “*Ben mi senin için Resulullah’ın yanına gidip şefaateçi olacağım. Vallahi zerre kadar bir şey bulsam onunla size karşı mücadele ederim*” dedi.

Ebu Süfyan daha sonra Hz. Ali’nin evine gitti. Orada Hz. Fatma ve henüz bebek olan ve ailesinin yanında emekleyen Hz. Hasan vardı. Ebu Süfyan: “*Ey Ali, şüphesiz sen hısnımlık yönünden kavmin bana en yakınısın. Ben bir iş için gelmişim. O halde beni geldiğim gibi eli boş çevirme. Resulullah’ın katında benim için şefaateçi ol*”. Hz. Ali: “*Yazık sana ey Ebu Süfyan! Vallahi Muhammed öyle bir işe azmetti ki o hususta onunla konuşmaya gücüm yetmez*” dedi.

Umduğunu bulamayan Ebu Süfyan, Hz. Fatma’ya dönerek: “*Ey Muhammed’in kızı, şu oğulcuğuna emir veremez misin ki, insanlar arasında bana eman versin. Beni mülteci saysın. Böylece zamanın sonuna kadar Arabın efendisi olsun*” dedi. Hz. Fatma: “*Vallahi benim bu oğulcuğum henüz insanlar arasında ahd ve eman verecek duruma gelmedi. Resulullah’a karşı hiçbir kimse ahd ve eman veremez*” dedi.

Çok gülünç bir duruma düşen Ebu Süfyan Hz. Ali’ye dönerek: “*Ey Ebu Hasan! Görüyorum ki işler aleyhime kızışmıştır, bana iyilik yap*” dedi. Hz. Ali:

⁵⁸ ibn Hişam, IV, 467; ibn Kesir, IV, 467.

⁵⁹ Zebidi, X, 295; Hizmetli, İslam Tarihi, 382.

"Vallahi sana bir fayda sağlayacak birey bilmiyorum. Ama sen Benî Kinanenin efendisisin. Kalk, insanlar arasında eman ver. Sonra da yurduna git", dedi. Ebu Süfyan: "Bunun bana bir fayda vereceğini mi sanıyorsun?", dedi. Hz. Ali'de: "Hayır vallahi sanmıyorum. Fakat senin için bundan başka bir çare bulamıyorum" dedi.

Sonra da Ebu Süfyan, mescide gelerek: "Ey insanlar! Ben insanlar içinde ahd ve eman verdim", dedi. Bundan sonra bineğine binerek Kureyş'e geri döndü⁶⁰. Ebu Süfyan eli boş ve güven içerisinde Mekke'ye geldi. Hz. Muhammed bunun üzerine Kureyş'e karşı savaş hazırlığına başladı ve sonunda Mekke'nin fethi gerçekleşti.

8.Devlet Aleyhine Çalışanlara Karşı Tutumu: İslam Peygamberinin en toleranssız olduğu husus, toplumu istismar eden ve devlet aleyhine düşmanla işbirliği yapanlara karşı olmuştur. Bedir savaşı esirlerine karşı son derece müsamahayı gösterirken, Mekke döneminde Müslümanlara her türlü hakareti yapan *Ukbe b. Muayt ile Nadr b. Haris*'e hoşgörüyle bakılmamış ve öldürülmüşlerdi⁶¹. Aslen Beni Nadir kabilesinden olan Huyey b. Ahtab, ahdini bozarak Hayber dolayına sürgün edilmişti. Daha sonra Mekke'ye giderek Kureyş'i bir savaşa ikna etmiş ve akabinde Hendek savaşı meydana gelmişti. Aynı kişi üstelik Beni Kurayza'yı da Müslümanlarla olan ittifakından çıkartmıştı. Savaş sonunda Beni Kurayza'ya sığınmış ve bu hareketini hayatı ile ödemişti. Beni Kurayza kabilesinden bir kadın bir müslümanı öldürmüştü. Onun kanına bedel olarak da aynı kadın öldürüldü.⁶²

Resulullah, Bedir savaşından müzaffer olarak ayrıldıktan sonra çevre kabilelere ve Medine'ye müjdeciler gönderdi. Medine'ye de *Zeyd b. Harise* ile *Abdullah b. Revaha*'yı göndermişti. Bunlar Kureyş'in yenildiği müjdesini verdiği zaman Benî Nadirli olan Ka'b b. Eşref, bu duruma inanamayarak tepkisini şu sözlerle gösterdi: "Bu hak mıdır? Bu iki adamın Zeyd ile Abdullah b. Revaha'nın isimlerini zikrettiği işte bu kimseleri Muhammed'in katlettiğine kanaat getiriyor musunuz? Nasıl olur? Onlar Arab'ın en eşrefi ve milletin melikleridirler! Vallahi eğer Muhammed o kavme musibet erıştirdi ise elbette yerin altı üstünden daha hayırlıdır"⁶³ dedi.

Ka'b b. Eşref olayın doğruluğunu anlayınca Medine'den ayrılarak Mekke'ye gitti. Müslümanlar aleyhine, müşriklerin lehine şiirler söylemeye başladı.

⁶⁰ İbn Hişam, IV, 51; İbn Kesir, IV, 470; Mahmut Şakir, **Hız. Adem'den Bugüne İslam Tarihi**, Çev.: Ferid Aydın, Kahraman yayımları, İstanbul, 1993, II, 105.

⁶¹ İbn Hişam, II, 383.

⁶² İbn Hişam, III, 307.

⁶³ İbn Hişam, III, 71.

Bedir savaşında Kureyş'in ölümlerini hatırlatarak hem kendi ağlıyor hem de onları ağlatıyordu.

Ka'b daha sonra Medine'ye gelerek Müslüman hanımlara süslü püslü kasideler söylemeye başladı. Bu haliyle çok eziyet veriyordu. Bunun üzerine Resulullah: "*Beni ondan kim kurtaracak?*" diye sordu. Muhammed b. Mesleme el-Ensârî:

"*Ben kurtaracağım!*" diye ortaya atıldı. Hz. Muhammed ona: "Yapabilirsen yap" buyurdu. Muhammed b. Mesleme de: "*Ya Resulallah! Kalben inanıp tasdik etmediğim bazı sözleri söylemeye izin ver ki, böylece o adamın güvenini kazanayım*" dedi. Resulullah da ona bu konuda izin verdi. Böylece Muhammed b. Mesleme, bu kıskırtıcı İslam düşmanı ile önce dostluk kurmaya devam etti. Ona: "*Bu adamın (Muhammed'in) bizim yanımıza gelmesi belalardan bir bela oldu. Onun yüzünden Araplar bize düşman oldular. Ailelerimiz dağıldı, güçlüğe düştük*" dedi. Ka'b da: "*Sana haber vermiş olayım ki, muhakkak iş ilerde benim dediğime gelecektir*" dedi. Muhammed b. Mesleme'yi Resulullah'ın aleyhine harekette serbest bıraktı. Muhammed b. Mesleme de arkadaşlarıyla anlaşarak Ka'b'a bir tuzak kurdu. Onu geceleyin evinden çağırarak Muhammed'e hazırladığı planı söyleme için ıssız bir yere götürdü. Muhammed b. Mesleme, Ka'b'ın saçını koklarken arkadaşları kılıç darbeleriyle İslamın düşmanı, Resulullah'ın baş belası Yahudi'yi hakladılar⁶⁴. Müslümanların ve müslüman hanımların aleyhine Kureyş'le işbirliği yapan devlet düşmanı böylece ortadan kaldırıldı.

9. Din İstismarcılarına Muamelesi: Her sistem ve her dinde istismarcılar çıkmıştır. Resulullah döneminde de bunlar çeşitli görüntüde varlıklarını göstermeye çalışmışlardır.

1. Ayrılkçıları şiddetle cezalandırma: Tebük savaşına katılmak isteyen gönüllü insanlar binitsizlikten savaşa katılmadıkları için bazıları göz yaş dökerken, bazı da insanlar savaşa gidenleri engellemeye çalışıyorlardı. Bunlar, münafıklardan bir grup ile bazı Yahudilerdi. *Cesum* denilen mevkiye bulunan *Süveylim*'in evinde toplanarak halkı Tebük seferine gitmekten alıkoymaya çalışıyorlardı. Durumdan haberi olan Allah Resülü, bunların üzerine *Talha b. Ubeydullah*'ı bir takım kimselerle gönderdi. Bunlar da Süleym'in evini yakıp yıktılar⁶⁵.

2. Münafıklar: Münafıkların reisi *Abdullah b. Übey* ise kendisine bağlı birliklerle Resulullah'ın ordusundan ayrılarak savaştan geri kaldı. Buna bağlı olan askerlerin sayısı küçümsenecek boyutta değildi.

⁶⁴ Bkz.: İbn Hişam, III, 70-80.

⁶⁵ İbn Hişam, IV, 216.

Bu savaşa katılmayanlarla ilgili olarak Yüce Allah: *"And olsun ki, daha önce de fitne koparmak istemişlerdi. Sana karşı bir takım işler çeviriyorlardı, sonunda onlar istemedikleri halde hak ortaya çıktı, Allah'ın emri üstün geldi"*⁶⁶. *"Allah'ın peygamberinin hilafına geri kalanlar, oturup kalmalarına sevindiler. Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad hoşlarına gitmedi. "Sıcakta savaşa çıkmayın" dediler. De ki: "Cehennem ateşi daha sıcaktır. " Keşki bilseydiler!"*⁶⁷

3. Ebu Heyseme'nin Savaşa Giden Ordudan Ayrılması: Hz. Peygamber birkaç gün Tebük'e doğru yürüdüktan sonra hiçbir mazereti olmadığı halde *Ebu Heyseme* ordudan ayrıldı. Hararetili bir günde ailesine geri döndü. Onun iki eşi vardı. Olar bahçede bir gölgeliğin altında kendisi için su soğutmuş ve yemek hazırlamışlardı. Ebu Heyseme bu durumu görünce: *"Resûlullah güneşte, rüzgarda ve sıcakta bulunsun. Ebu Heyseme, serin bir gölgede yemeği hazırlanmış, malının içinde güzel karlılarıyla birlikte bulunsun. Bu insafa sığmaz"* dedi. Bundan sonra devesini ve yiyeceği azığını hazırlatarak geri orduya katılmak için yola çıktı. Resulullah'a Tebük'e indiği sırada yetişti. Mahcubiyet içinde huzuruna vardı. Allah Resulü ona: *"Ebu heyseme helaka yaklaştın"* dedi. Sonra Resulullah onun için hayır duada bulundu⁶⁸.

4. Savaştan Mazeretsiz Geri Kalanlar: Resulullah Tebük savaşı için umumi seferberlik ilan etmişti. Münafıkların yanı sıra Müslümanlığından şüphe edilmeyen bazı müslümanlar da savaştan geri kalmıştı. Resulullah Ramazan ayında (H.9) Tebük'ten Medine'ye döndü. Sabah vakti şehre girdi. O, bir seyahatten döndüğünde önce mescide giderdi. Yine öyle yaptı ve mescidde iki rekat namaz kıldıktan sonra halkı kabul etmek üzere oturdu. Bu sırada savaştan kaçanlar onu ziyaret etmeğe geldiler. Bin bir yeminler edip özür dilediler. Bunlar 80 küsür kişiydiler. Hz. Peygamber bunların dış görünüşü itibarıyla mazeretlerini kabul ederek içlerindeki esas niyetlerini Allah'a havale etti⁶⁹.

Hiçbir mazeretleri olmadığı ve müslümanlıklarından şüphe duyulmayan *Ka'b b. Malik, Mürre b. Rebi'* ve *Halil b. Ümeyye* Tebük savaşına katılmamışlardı. Bu duruma Allah Resulü o kadar üzülmüş olacak ki: *"Aranızdan hiç kimse bu üç kimse ile konuşmasın"* diye emretti⁷⁰. Sahabeden hiç kimse bunlarla konuşmadı. Onlar başlarına gelen bu duruma çok üzüldüler. Zamanla evden halkın içine çıkamaz hale geldiler. Yaklaşık 50 gün kadar böylece günleri geçti. Nihayet 50 gece tamam olunca Yüce Allah: *"And olsun ki Allah, sıkıntılı bir zaman-*

⁶⁶ 9 Tevbe, 48.

⁶⁷ 9 Tevbe, 81.

⁶⁸ İbn Hişam, IV, 220.

⁶⁹ Şakir, II, 181.

⁷⁰ İbn Hişam, IV, 235; Taberi, V, 753.

da bir kısmının kalpleri kaymak üzere iken Peygamber'e uyan Muhacirlerle Ensar'ın ve Peygamber'in tevbelerini kabul etti. Tevbelerini, onlara karşı şefkatli ve merhametli olduğu için kabul etmiştir. Bütün genişliğine rağmen yer onlara dar gelerek nefisleri kendilerini sıkıştırıp, Allah'tan başka sığınacak kimse olmadığını anlayan, savaştan geri kalmış üç kişinin tevbesini de kabul etti. Allah, tevbe ettikleri için onların tevbesini kabul etmiştir. Çünkü O tevbeleri kabul eden, merhametli olandır. Ey inananlar! Allah'tan sakının ve doğrularla beraber olun⁷¹.

5.Mescid-i Dırar: Rahip Ebu Amir Medine'de 50 Hıristiyandan biriydi. Medine'den ayrılarak Mekke'ye gitmişti. Oradan da istediğini bulamayınca Bizans topraklarına giderek yerleşmişti. Resulullah *Tebük*'e doğru Bizans ordularına karşı büyük bir askeri sefere kalktığında Ebu Amir, nihayet talihin kendisine güldüğünü sandı. Medine'de oturan diğer münafık arkadaşlarına "Biz Bizans ordusuna Medine'yi istila ettireceğiz" teminatında bulundu ve onlardan Kubâ mescidi civarında rakip bir mescit inşa edip burada münafık ve diğer taraftarlarının bir arada bulunmalarını istedi⁷².

Resulullah, *Tebük* seferinden dönerken Medine'ye bir saatlik mesafede bulunan *Zi-Nüvas*'a gelerek ordusuyla konakladı. Münafıklar, fesat küfür ve inatlarının revaç bulması amacıyla Resulullah'ın o binada namaz kılmalarını istediler⁷³. Yüce Allah resulünü o binada namaz kılmaktan koruyarak şöyle vahiyde bulundu: "Zarar vermek, inkar etmek, mü'minlerin arasını ayırmak, Allah ve Peygamber'ine karşı savaşanlara daha önceden gözcülük yapmak üzere bir mescid kurup: "Biz sadece iyilik yapmak istedik" diye yemin edenlerin yalancısı olduklarına şüphesiz ki Allah şahiddir"⁷⁴.

Resulullah, Medine dışında inşa edilen bu mescidin maksadını anlamış, *Malik b. Dühşemî* ve *Maan b. Adiyi* veya onun kardeşi *Asım b. Adiyi* çağırarak: "İşte o zalimlerin mescidine gidiniz, yıkınız ve yakınız" dedi. Onlar da hemen giderek nifak mescidini yakıp yıkmaya başladılar. Münafıklar da dağılıp gittiler⁷⁵. Ebu Amir h.11 yılında Bizans imparatoru *Heraklius*'un yanında iken ölmüştür. Medine'de başka Hıristiyan olayına rastlanmamıştır⁷⁶.

7. Savaş stratejisi: İslam Peygamberi insanları imana zorlamak için cihat meşru kılınmadığı gibi, islami kabul etmeleri için de herhangi bir kimsenin

⁷¹ 9 Tevbe 117-119.

⁷² Hamidullah, İslam Peygamberi, I, 185.

⁷³ Taberi, V, 756; ibn Kesir, V, 92.

⁷⁴ 9 Tevbe, 107.

⁷⁵ İbn Hişam, IV, 233; Taberi, V, 756; ibn Kesir, V, 93.

⁷⁶ Hamidullah, İslam Peygamberi, I, 185.

*öldürülmesini de asla meşru kılmamıştır*⁷⁷. O, davet yolunda asla kılıca başvurmamıştır. Ama onun üstlendiği misyon gereğince Medine'yi ve lideri bulunduğu toplumu korumak için müdafaa savaşları yapmıştır. Toplumunu korumak için bir ordu komutanı gibi savaşın yeri ve önemine göre stratejiler belirlemiştir.

1.Haberalma Sistemi: Hz. Muhammed Medine site devletini kurduktan sonra haber alma teşkilatını son derece iyi çalışır hale getirdi. Bu vesileyle seriyeler çıkarttı. Seriyeler hem düşmana korku salıyor, hem de bilgi topluyordu. Bu bilgi toplamaları Medine sınırları içinde olduğu gibi büyük oranda sınır dışında sürüyordu. Hz. Muhammed güvendiği insanlar kanalıyla son derece sağlıklı haber alıyordu. Amcası *Abbas*'ı Mekke'de bırakarak Kureys'in her çalışmasını zamanında öğreniyordu. Sahabe arasında itimat sembolü olan *Huzeyfe b. Yemân* ve *Muhammed b. Mesleme* gibi mümtaz şahsiyetleri istihbarat faaliyetlerinde değerlendiriyordu. O günün haber alması develerle yapıldığından bir bölgeye birden çok elaman farklı zamanlarda çıkartılıyordu.

Allah Resulü *Hendek* savaşında Kureys'in durumunu öğrenmek için *Huzeyfe b. Yemân*'ı gönderdi. Ve ona: "*Ey Huzeyfe, git Kureys'in içene gir ve ne yaptıklarını öğren. Bize gelinceye kadar gördüklerini hiç kimseye söyleme*" dedi. Bundan sonra *Huzeyfe* şöyle diyor: "Gittim ve kavmin içine girdim. Rüzgar ve Allah'ın askerleri (melekler) yapacağını yapıyordu. Onlar için ne çömlek, ne bir ateş ve ne bir çadır yerinde kalmıyordu. Bunun üzerine *Ebu Süfyan*: "*Ey Kureys topluluğu, herkes yanındakinin kim olduğuna baksın*" dedi. Ben de yanımda bulunan adamın elini tuttum. Ve "*Sen kimsin*" dedim. Oda *Ebu Süfyan* olduğunu söyledi⁷⁸. Herkes yükünü topladı. *Ebu Süfyan*'ın bindiği devenin ayakları bağlıydı. O,onun ayaklarının bağlı olduğunun farkında bile değildi.

2.Düşmanın ticaret yollarını kesmek ve müttefiksiz bırakmak: Hz. Muhammed'in savaş stratejisinde düşmanı öldürmek ana amaç değildi. O, önce düşmanı müttefiksiz bırakarak güçsüz bir konuma getiriyor ve arkasından teslim olmalarını istiyordu. Mekke'nin fethinde de bu tarz bir politika uygulanmıştır.

Hudeybiye mütarekesi ile isteyen kabileler istedikleri tarafla ittifak yapabilmekteydi. Miladî 628 yılında yapılan Hudeybiye mütarekesinden sonra Resulullah büyük bir gayretle Hicaz bölgesindeki kabilelere bir bir ulaşarak onlara kendini kabul ettirdi ve büyük çoğunluğu ile de anlaşmalar yaptı. Hz. Muhammed'in hicaz bölgesinde güç kazandığını gören diğer Arap kabileleri Medine'ye gelerek ya islama giriyor ya da Hz. Muhammed'le ittifak yapıyorlardı. Bütün bu gelişmelerden Kureys'in pek haberi yoktu. Aralarında *Halid b.*

⁷⁷ Musa Cârullah Bigiyef, *Kur'an-Sünnet İlişkisine Farklı Bir Yaklaşım Kitâbu's-Sünne*, Çev.: Mehmet Görmez, Ankara Okulu yayınları, Ankaraz 1998, 53.

⁷⁸ İbn Hişam, III, 319-320.

Velid ve Amr b. As'ın da bulunduğu Kureyş'in ileri gelenlerinden çoğu müslüman olmuştu. Böylece Kureyş, her geçen gün güçsüzleşiyordu.

H. Muhammed Medine'ye hicretle gelişinden itibaren Kureyş'in hayat damarlarından biri olan Suriye ve Mısır ticaret yollarını kontrolleri altına almıştı. Kureyş'in Yemen'e giden ticaret yolunu da kontrol altına alabilmek için çeşitli seriyeler yola çıkarılmıştı. Bu istikamette çıkarılan askeri seferlerden birine Abdullah b. Cahş kumanda ediyordu. İbn Cahş Taif yakınındaki *Nahle* mevkiini kontrolü altına almıştı. Bir müddet sonra Zeyd b. Harise komutasında diğer bir seriyeyi H. 3/M.624 yılında *Karade* mevkiine gönderdi. Bunlar da Mekkelilerden 100.000 dirhem kıymetinde gümüş ganimet elde etmişlerdi.

H.5/M.627 yılı Hendek savaşından sonra İslamın nüfuzu Necid'den Yemame havalisine kadar yayılmıştı. *Yemame*, Kureyş'in bütün hububat ithalatını yaptığı bir zahire ambarı konumundaydı. Yemame emiri *Sumâme b. Usal*, Hz. Muhammed'in teşviki ile hububat ihracatını durdurdu. H.6/M. 628 yılında Hicaz bölgesi kurak geçmiş, yeterince yağmur almamıştı. Resulullah bir defasında 500 dinar (altın) tutarında bir yiyeceği yardım amacıyla Mekke'nin fakir ve fukarasına göndermişti. Ebu Süfyan, Hz. Muhammed'in gönderdiği bu yardımla Mekke gençlerinin gönüllerini fethetmesine acı acı homurdanıyordu⁷⁹. Onun artık yapacak hiçbir şeyi kalmamıştı.

3. Sınırötesi Güvenli Bölge Oluşturma: Hz. Muhammed hicretle beraber Medine'nin güvenliğini oluşturacak antlaşmalar yapıyordu. Bu vesileyle hicret ederken dahi kendisini öldürmek isteyen Süraka'ya bir emannâme vermişti. Resulullah Medine'nin güneyinde bulunan Veddan bölgesine hicretin ikinci yılı Safer ayında geldi. Resulullah *Benû Damra* ile *Tarafsızlık ve saldırmazlık* üzerine iki anlaşma yaptı. Resulullah bu anlaşmalarla özetle şunları vadediyordu: "*Benû Damra'ya asla hücum etmeyecek ve buna mukabil o da onlar tarafından bir saldırıya uğramayacaktı. Asla sayıca kendisine karşı çıkılmayacak ve ona karşı hiç bir düşmana yardımda bulunmayacaklardı*"⁹⁹. Hz. Muhammed yine bunun gibi hicretin ikinci yılında Uşeyye Gazvesiyle *Benî Müdlic*'le de bir *saldırmazlık* antlaşması yaptı⁸⁰.

Bütün bunlara bakıldığında Kureyş'in etrafındaki kabileler, ya müslüman olmuş ya da Müslümanlarla ittifak yapmışlardı. Diğer bir ifadeyle dostluk antlaşmaları yapılmıştı. Bu nedenle Kureyş yalnızlığa itilmişti.

4. Düşmanın içine güvensizlik tohumunu ekme: Nuaym b. Mes'ud Gatafan kabilesinden yeni müslüman olmuş ve onun müslüman olduğunu pek bilen yoktu. Medine halkı Kureyş'in muhasarasından bıkmıştı. Müthiş bir sıkıntı

⁷⁹ Hamidullah, Hz. Muhammed'in Savaşları, 123.

⁸⁰ İbn Hişam, II, 328; İbn Kesir, III, 365.

içerisindeydi. Böyle bir durumda Nuaym b. Mes'ud Resulullah'a geldi ve şöyle dedi: "Ya Resulallah, şüphesiz ben müslüman oldum. Kavmim benim müslüman olduğumu bilmiyor, Bana istediğin şeyi emret" dedi. Resulullah: "Sen ancak bizim içimizde bir tek adamsın. Eğer gücün yeterse aralarına gir, onları dağıt. Çünkü harp bir hiledir". Bunun üzerine Nuaym oradan ayrılarak Benû Kurayza'ya gitti ve onlara öyle dedi: "Ey Benû Kurayza, benim size olan dostluğumu ve özellikle benimle sizin aramızda olan şeyi bilirsiniz". Onlar da:

"Doğru söyledin, seni itham etmiyoruz" dediler. O da onlara şöyle tavsiyede bulundu: "Kureyş ve Gatafan sizin gibi degillerdir. Belde, sizin beldenizdir. İçinde mallarınız, çocuklarınız ve kadınlarınız bulunmaktadır. Ondan başka bir yere gitmeye gücünüz yetmez. Kureyş ve Gatafan ise Muhammed ve onun ashabıyla savaşmak için gelmişlerdir. Ona karşı onlara yardımda bulundunuz. Halbuki onların beldeleri, malları ve kadınları başka yerdedir. Sizin gibi degildir. Eğer ganimet bulurlarsa almaya çalışırlar. Eğer başka bir hal olursa memleketlerine gider, sizi Muhammed'le baş başa bırakırlar, ki bu durumda gücünüz ona yetmez. Bu halde, onların reislerini almadan onlarla beraber savaşmayın. Muhammed'i elde edinceye kadar, bu reisler ellerinizde güvence olsunlar". Dediler. Onlar da: "İyi bir görüşe isabet ettin" dediler.

Nuaym b. Mes'ud daha sonra Kureyş'e gelerek: "Benim size dostluğumu ve Muhammed'e olan uzaklığımı biliyorsunuz. Benim aklıma bir fikir geldi ki, bunu size bir nasihat olarak bildirmemi üzerime bir görev addediyorum. Yalnız bu fikrin benden geldiğini gizleyiniz" dedi. Onlar da yaparız dediler. Nuaym: "Biliniz ki, Yahudiler topluluğu kendileriyle Muhammed arasında yapılan anlaşmaları bozduklarına pişman olmuşlardır. Ve ona haber göndermişlerdir ki: "Biz yaptıklarımıza pişman olduk, senin için Kureyş'ten ve Gatafan'dan eşraflarını alalım ve onları sana verelim ki sen onların boyunlarını vurasın. Sonra onlara karşı seninle beraber oluruz ve onların kökünü kuruturuz. O da onlara:

Peki olur, diye haber gönderdi. O halde eğer Yahudiler size, sizden adamlarınızdan bir takım rehinelere istemek için haber gönderirlerse sakın onlara sizden hiçbir adamı vermeyin⁸¹. Sonra Gatafan'a geldi aynı doğrultuda onlara da sözler söyledi. Bu hareket onların birliğini bozdu. Moral gücü azalan Kureyş ordusu Ebu Süfyan'ın emriyle bir gece çadırlarını sökerek Medine muhasarasından vazgeçtiler.

⁸¹ İbn Hişam, III, 317-318; Kettâni, Hz. Peygamber'in Yönetimi, İz Yayıncılık, İstanbul, 19921, II, 125.

5.Duruma göre strateji belirleme:

a. Seferi Gizlemesi: Hz. Muhammed savaşı bir hile olarak belirlemiş ve bu vesileyle onları yanıltabilmek için gereken her hususu uygulamaktan geri kalmamıştı. Tebük seferinden önce yaptığı bütün savaş hazırlıklarında, hedefini hep gizli tutmuş ve savaş yolculuğu sırasında da yanıltıcı güzergahlar izlemişti. Ancak bu seferki savaş hazırlığı öyle olmadı. Zira düşman çağın en güçlü devleti olan Bizans'tı. Yine H. Dokuzuncu yılda Hicaz ve Necid'de müthiş bir kıtlık olmuştu. Hurmalar telef olmuş, develer ölmüş ve birçok hayvan kırılmıştı. Üstelik mevsim hem yılın en sıcak günleri ve hem de hasat dönemiydi. Gidilecek yol da çok uzaktı. Bu vesileyle Bizans'a karşı savaşa gidileceğini açıkça beyan ederken, genel seferberlik ilan edildi. Her tarafa orduya katılım için haberler gönderildi. Böylece Tebük seferi için amacını açık olarak belirlemişti.

b. Ateş Yakma: Hz. Muhammed Mekke'ye 16 km'lik uzaklıkta bulunan "*Merru'z-Zahran*" vadisinde konakladı⁸². Resulullah, her askerin ayrı ayrı ateş yakmasını emretti. Böylece on bin ateş bir gecede yandı. Dağ taş ateş pırıltılarıyla kaplanmıştı⁸³. Mekke reisi Ebu Süfyan keşif amacıyla buralara kadar gelmişti. O, yanan ateşleri görünce hayretler içerisinde kalmıştı.

Hz. Muhammed H. 8 yılında Amr b. As'ı 300 kişilik bir müfrezenin başında Bizans'ın müttefiki *Kuzaa* kabilesine karşı göndermişti. İstenilen mevkiye geldiğinde düşmanın 100. 000 kişilik bir orduya sahip olduğunu öğrendi. Seriyenin sefere gönderildiğinde mevsimin kış olması nedeniyle havalar çok soğuktu. Amr b. As düşmanın ateş yakmakla sayılarını öğrenir endişesiyle askerlerinin ısınmak için ateş yakmalarına izin vermedi. Askerler neredeyse soğuktan donacaktı. Askerler durumu Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'e şikayet ettiler. Hz. Ömer: "*Ne demek, bu adam askeri soğuktan mı kıracak?*" dedi. Hz. Ebu Bekir: "*Dokunma, Hz. Peygamber onu harbe vukufundan dolayı kumandan yaptı. Mademki o bu saat kumandanımızdır, onun işine karışmak doğru değildir*"⁸⁴ diyerek Hz. Ömer'i bulunduğu konumdan vazgeçirdi. Bu durumu Hz. Muhammed duyduğunda ses çıkarmadı. Demek ki savaşın konumuna göre strateji belirlemek en uygun bir tarzdır.

c. Dokunulmaması Gerekenler: Hz. Muhammed, Mute'ye gidecek orduya şu tavsiyelerde bulundu: "*Kadınları, çocukları, körleri asla öldürmeyin. Evleri yıkıp harap etmeyin, ağaçları kesip tahribatta bulunmayın*" dedikten sonra hayır duada bulundu⁸⁵. Resulullah Huneyn yenilgisinden Taif'e kaçan

⁸² Şakir, II, 107.

⁸³ Hamidullah, Hz. Muhammed'in Savaşları, 128.

⁸⁴ Köksal, VII, 107; Berki, 316.

⁸⁵ Berki, 313.

Sakiflileri takip ediyordu. Yolda evine gizlenen bir Sakifliyi çıkarmak istedi. O da evinden çıkmayınca bahçesini harap ettirdi⁸⁶. Kalelerine sığınan Taiflilerin can damarını oluşturan üzüm bağlarının koparılmasını emretmesi üzerine bağlar koparıldı. Bu sırada kalede gizlenen bazı köleler Resulullah'a teslim oldu⁸⁷.

d. Savaşta Barış Çalışmaları (Af): Hz. Muhammed savaş esirlerine son derece iyi muamele etmiştir. Mesela Bedir esirlerinden elbisesi olmayanlara elbise temin edildi. Müslümanlarla eşit bir şekilde iâşe verildi. Hatta bazı müslümanlar esirlere ekmeklerini verip kendileri sade hurma ile yetindiler. Her hususta merhametli olan Peygamber: *"Allah her hususta güzellik ve iyilikle hareket etmenizi emretmiştir. O halde öldürürken bile en iyi ve en güzel tarzda öldürünüz"*⁸⁸. Öldürmenin zalimce ve lüzumsuz olanı menedilmiştir. Yukarıda ifade ettiğimiz gibi, zaruret yokken kadınları, çocukları, fiilen savaşa iştirak etmemiş ahçıları, uşak ve benzeri kimselerin öldürülmesini yasaklamıştır.

İslam öncesi Araplarda harp esirlerine yönelik muayyen bir uygulamaları yoktu. Esirler bazen öldürülür, bazen köle haline getirilir, bazen kurtuluş fidyesi alınır, bazen de mübadele edilirdi. Bedir esirleri hususunda bunlardan birini rahatlıkla uygulayabilirdi. Ama o, esirlerin büyük çoğunluğunu fide karşılığında azad ederken dünya tarihinde ilk defa okuma yazma bilen esirlerin on müslüman çocuğuna okuma-yazma öğretmesi kurtuluş fidyesi sayılmış ve serbest bırakılmışlardır. Fakir olup kurtulmalık fidyesi veremeyenler de azad edilmişlerdir. O; *"Ben harp peygamberiyim, ben sulh peygamberiyim"* derken harp içinde sulhu uygulamıştır.

Hz. Peygamber'in yaptığı savaşlara genel olarak bakıldığında; Bedir savaşında esirler fide, af ve okuma yazma öğretimi karşılığında serbest bırakılmışlardır. Beni Müstalik gazvesinde tüm esirler serbest bırakılırken, Mekke'nin fethinde genel af ilan edilmiş ve birkaç kimse müstesna tümü affedilmiştir.

Esirler hususunda en büyük sıkıntı Huneyn savaşında olmuştur. Hz. Muhammed, Taif muhasarasından sonra ganimet mallarının bulunduğu Ci'râne'ye geldi. Ganimet mallarını taksim etti. Bu arada Hz. Muhammed'in süt annesi Şeyma'nın kabilesi olan Havazin'den bir heyet gelerek müslümanlığı kabul ettiler, pişman olduklarını beyan ederek malarını ve esirlerini talep ettiler. Hz. Muhammed onların bu işte geç kaldıklarını bildirerek onları *aileleri ve malları* arasında iki şeyden birini seçmekte muhayyer bıraktı. Bunun üzerine onlar

⁸⁶ İbn Hişam, IV, 172.

⁸⁷ İbnü'l-Esîr, *İslam Tarihi el-Kâmil fi't-Târih Tercümesi*, Çev: M. Beşir Eryarsoy, Bahar Yayınları, I, 247.

⁸⁸ Hamidullah, Hz. Muhammed'in Savaşları, 70; Ayrıca Bkz.: Müslim, *Sahih*, 34/57..

kadın ve çocuklarını seçtiler. Hz. Muhammed: "Ailelerinizden bana ve benim aile efradıma ganimetten isabet eden miktarı size iade ediyorum. Cemaatle namazımı bitirdiğim zaman, halkın içinde, diğer ganimetlere müteallik bu taleplerinizi bana tekrar ediniz" dedi. Onlar da böyle yaptılar. Resulullah da kendisine ve ailesine ganimetten düşen mezkur hisseyi iade ettiğini halkın ortasında tekrar etti. Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer gibi diğer sahabenin ileri gelenleri birbiri ardından Hz. Muhammed'in uygulamalarına katıldılar. Bu arada bir iki aile kendilerine düşen harp esirlerini serbest bırakmak istememişti. Hz. Peygamber onlara Havazinlilerden aldıkları esirleri bırakmalarını emretti. Ve buna mukabil uğrayacakları kaybın devlet hazinesinden ödenmesi suretiyle telafi edileceğini bildirdi. Böylece müslüman askerler savaş esirlerinden hiçbir fidye-i necat almadan bütün harp esirlerini hürriyetlerine kavuşturdular⁸⁹. Evtas muharebesinde müşrik kocaları bulunan bazı kadınlar da esir edilmişti. Ashabtan bazıları onlarla cinsel ilişkide bulunmayı günah saydılar. Bu konuyla ilgili olarak şu ilahi vahiy geldi: "Evli kadınlarla evlenmeniz de haram kılındı"⁹⁰.

Hz. Muhammed, Huneyn savaşına giderken Safvan b. Ümeyye'den emanet silah almıştı. Ona bu emanetlerin verilmesini söyledi. Safvan müslüman oldu ve silahları bağışladı. Allah Resülü ganimet malları taksiminde çok cömert davrandı. Kendi payına düşen 1/5'i almadı. Kureyş'ten şeref sahibi insanların kalplerini ıslama ısıdırmak için ganimet malarından onlara bolca verdi. Bunlara *müellefe-i kulub* (Kalpleri İslama ısıdırılmış olanlar) denmektedir. Ebu Süfyan b. Harb'e 100 deve, onun oğulları Muaviye ile Yezid'e 100'er deve verdi. Bunların dışında daha bir çok kimseye yüz ve yüzün altında deve taksiminde bulundu.

Hz. Muhammed sürekli mücadele halinde bulunduğu Kureyş, diğer bir ifadeyle Arap yani kendi soyundan savaş mağluplarını köle ve cariye olarak almamış ve sürekli azad etmiştir. Dolayısıyla kendi soyundan olan insanların köleleşmesini uygun bulmamıştır. Kendi soyundan olan insanların köleleşmesini uygun bulmayan bir peygamber onların öldürülmelerini elbette istemeyecekti. O, hiçbir savaşın nedeni olmamıştır. Onun yaptığı bütün savaşlar müdafaa savaşlarıdır.

⁸⁹ Hamidullah, Hz. Muhammed'in Savaşları, 172.

⁹⁰ 4 Nisa, 24.

f. Hz. Peygamberin Yaptığı Savaşlar ve Zayıatlar

Savaşlar	Müşrik ordu mevcudu	Düşman zayıatı	Müslüman ordu mevcudu	Şehid sayısı
Bedir	950	70	313	14
Uhud	3.000	22	700	70
Beni Mustalik	200?	10	30?	1
Hendek	12.000	8	3.000	6
Hayber	20.000	93	1.500	15
Mu'te	100.000	?	3.000	13
Mekke'nin Fethi	?	13	10.000	3
Huneyn	?	?	12.000	4
Taif Muhasarası	?	?	12.000	12
Toplam		216		138 ⁹¹

Hz. Peygamberin İslam Devleti, küçük bir şehir devletinden 15kmx15 km= 225 km²'den başlamış, günde ortalama bir hesapla 274 mil karelik bir süratle genişlemiştir. On sene süren fiili bir siyasi faaliyetten sonra son nefesini verdiği sırada o, iki milyon km²'e yaklaşan bir sahada kurulu bir devlet idare etmekteydi. Avrupa büyüklüğünde ve üzerinde o zaman milyonlarca halkın yaşadığı bu geniş saha, harp meydanlarında düşman ordu saflarında maktul düşen, yaklaşık 250 insana mukabil fethedilmiştir. On senelik bu zaman sonunda müslümanların kaybı ise ortalama ayda bir şehid olarak hesaplanabilir. İnsan kanına verilen bu değer ve hürmetin bir eşine daha, insanlık tarihinde rastlanmaz⁹².

6.Hedefe kademeli Ulaşma: Hudeybiye antlaşması ile Kureys'e hükümetinin denk olduğunu ortaya koyan Hz. Muhammed, dehası ve karizmatik özelliği ile kısa zamanda tüm Arabistan'a sesini duyurdu, gücünü gösterdi. Fethettiği illere o bölge halkından yetkili gördüğü kişileri vali olarak atıyordu. Mekke'nin fethinden sonra genel af ilan edildiğini duyan *Attab b. Esid* koşarak Hz. Muhammed'e geldi. Ona yaklaşarak: "*Ben Esid'in oğluyum. Allah'tan başka ilah olmadığını ve onun elçisi olduğunu tasdik ederim*" dedi. Hz. Muhammed: *Pek âlâ, seni Mekke valisi yaptım*⁹³ dedi. Allah Resulüne Sakif heyeti gelerek müslüman oldular. Onların içinde en gençleri olan *Osman b.*

⁹¹ Bu tasnife Beni Kurayza'da öldürülen 400-700 Yahudi ile Dini Tebliğ Uğruna şehid düşen (Reci' Vakası 6-10, Bi'r-i Maüne Vakası 40-69 ve Zâtu't-Talh'da şehid edilen 14) 93 Kur'an öğretmeni dahil değildir.

⁹² Hamidullah, Hz. Peygamberin Savaşları, 20.,

⁹³ Hamidullah, Hz. Peygamberin Savaşları, 151.

Ebi'l-As'ı vali olarak tayin etti⁹⁴. O, böylece büyük oranda fethedilen yerlerde yöneticilik vasfını taşıyan insanlara valilik veriyordu. Bu hareketiyle de bölge halkının itimadını kazanıyordu.

Aşırılıkları itidale çevirdi. H.9. yılda Hz. Ebu Bekir'i Hac Emiri olarak görevlendirilmişti. O hac yolundayken müşriklerin davranışlarına sınırlama getiren *Berae (Tevbe)* suresi nazil oldu. Sahabeden bazıları bu hükmün müşriklere duyurulmasını istediler. Henüz o yıla kadar müslümanlar ve müşrikler birlikte hac ibadetini yapıyorlardı. Putperestler çıplak olarak Kâbe'yi tavaf ediyorlardı.

H. Peygamber bu görevi Hz. Ali'ye verdi ve ona: *"İşte şu kıssayı götür ve insanların Kurban Bayramı gününde Mina'da toplandıkları zaman ilan et"* dedi. Hz. Ali Kurban Bayramı günü Mina'da Resulullah'ın emrini şöyle ilan etti. *"Ey insanlar! Bilmiş olunuz ki cennete hiçbir kafir giremez. Bu yıldan sonra hiçbir müşrik hac edemez, Beyti çıplak olarak tavaf edemez. Resulullah'ın katında kendisi için bir anlaşma olan kimse için o anlaşma, sonuna kadar bakidir"*⁹⁵ dedi.

Kademeli olarak müşriklerin hareketlerine sınırlama getiriliyor ve Hz. Muhammed'in Allah'tan aldığı kurallar uygulanıyordu Arapların kendi menfaatleri gereği hac ibadetini uygun bir mevsimde yapıyorlardı. Buna nesi' denilmekteydi. Orada rahatlıkla ticaret yapıyorlardı. Hz. İbrahim'den beri gelen Allah'ın bir hükmünü değiştirmişlerdi. Yine Resûlullah Veda hutbesinde *"Nesi' küfrün aşırısıdır"* hükmünü artık kaldırıyordu.

Komşu devletlere mektuplar yazarak⁹⁶ kendi varlığından onları haberdar etti. Yüzyıllarca dağınık yaşayan Araplar onun on yıllık mücadelesi sonunda bir devlet haline geldiler. Kimileri müslüman olarak Hz. Muhammed'in dinî ve dünyevî liderliğini kabul ederken, kimileri de zimmi statüsünü girerek dünyevi başkanlığın kabul etmişlerdir. Hicaz bölgesinde ebediyete kadar sürecek olan bir medeniyetin nihai temelleri Veda Haccındaki evrensel beyanla sonuçlandı. Orada insanların eşit olduğu, kan davalarının kaldırıldığı, can, mal ve namus emniyetinin sağlandığı tüm insanlığa ilan ediliyordu.

⁹⁴ Taberi, V, 741.

⁹⁵ İbn Hişam, IV, 257; İbn Kesir, V, 122.

⁹⁶ Hz. Peygamber komşu devletlere mektuplar yazdığı gibi uzak coğrafyada bulunan Türklere de mektuplar yazmıştır. Bkz.: Zekeriyâ Kitapçı, *Türkistan'da İslamiyet ve Türkler*, Birinci Baskı, Konya, 1988,95.

SONUÇ

İnsanın sosyal yaşantısına, fikri düşüncesine, içinde yaşadığı toplumun kültürel değerlerinin ve üzerinde yaşadığı coğrafyanın tesirinin olduğu bilimsel bir gerçektir. Hiçbir toplum lideri, kendi toplumunun öteden beri alışageldiği tüm değerleri bir tarafa iterek, yeni bir toplum yaratma yolunda kolay kolay başarılı olamaz. Buna rağmen, otorite ile başarılı olan liderler olabilir. Böyle durumlarda gücün azaldığı yerde devletin çatısında çatlama başlanabilir. Ancak toplum, yeni bir oluşuma hazırlıksa kendi içinden çıkarttığı liderlerle kolay bir değişime gidebilir.

İslam peygamberinin risalet davasında bulunduğu sırada, Hicaz bölgesindeki halk, ahlaken tefessüh etmiş, sağduyulu insanlar toplumun sosyal, ahlaki ve dini yapısından şikayet eder duruma gelmişlerdi. Böyle bir durumda Hz. Muhammed, getirdiği ilahi ve evrensel mesajlarla Mekke Arap toplumunu fikri yönden kökten sarsmaya başladı. “*Bir kavmin köle ve azatlısı o kavimdir*” ifadesiyle, kabilecilik geleneklerine uygun hareket ederken onların duygularına tercüman oldu. *Selman bendendir, selman benim ehli beytimdir* sözüyle de, mensubiyet şuuruna dayalı olan kabileciliği devlet felsefesi haline getirdi.

Mekke’de gençlik yıllarından itibaren toplumun seçkin bir bireyi olarak karizmatik kişiliğini sürdürdü. Haksızlığın, menfaatçiliğin en acımasız düşmanı oldu. Haksızlığa karşı kurulan *Hilfu’l-Füdül* cemiyetine hiç tereddüt etmeden girdi ve en etkin üyesi olarak çalışmalarını sürdürdü. Örnek bir ticari hayat yaşadı. Onun bu seçkin davranışları kendisini *Muhammedü’l-Emîn* ünvanına haklı olarak ulaştırdı. Toplumunda problemleri çözen, fikrine itiraz edilmeyen bir kişi olarak tebarüz etti.

Medine’de kurduğu devletini yasayla hukuki bir zemine oturttu. “*Şüphesiz mü’minler birbiri ile kardeşlerdir*” (Hucurat, 10) Kur’an ilkesiyle müslümanları bir araya getirirken, anayasanın 2. ve 25. Maddelerinde ifadesini bulan “*Yahudiler, müminlerle birlikte bir ümmet (camia) kabul edildi*” ilkesiyle de bir şehir devletini oluşturdu.

Yıllardır süregelen kabilelerin himayecilik fonksiyonunu ortadan kaldırarak “*Allah’ın zimmeti (himaye ve teminatı) bir tektir (Mad: 15 ve 20/B)*” diyerek artık bundan böyle hiçbir kabile bir suçluyu veya bir başkasını kendi koruyuculuğuna alamayacaktı. Anarşistler ve caniler hiçbir surette korunamayacak ve onlara karşı topyekün bir savunma yapılacaktı. “*Takvâ sahibi müminler, kendi aralarında müteâvize ve haksız bir fiil ikâmı (yapmayı) tasarlayan yahut bir cürüm yahut bir hakka tecavüz ve yahut da müminler arasında bir karışıklık*

çıkarma kastını taşıyan kimseye karşı olacaklar ve bu kimse onlardan birinin evladı bile olsa, hepsinin elleri onun aleyhine kalkacaktır” Mad: 13). “Allah’a ve Ahiret gününe inanan bir müminin bir katile yardım etmesi ve ona sığınacak bir yer temin etmesi helal (doğru) değildir; ona yardım eden veya sığınacak bir yer gösteren kıyamet günü Allah’ın lanet ve gazabına uğrayacaktır” (Mad: 22) kurallarıyla devlet hakimiyetini ortaya koyuyordu.

Her kabileye kendi içlerinde özgürlük tanıdığı gibi “*Yahudilerin dinleri kendilerine, müminlerin dinleri kendilerinedir” (Mad:25) yasasıyla Yahudilere din özgürlüğü sağlanıyordu. Yahudilere tanınan bu özgürlük dinlerini ve geleceklerini kendi aralarında yaşamaları ile sınırlıydı. Günümüzde bazı yazarların çarpıtılarak bir takım kişi ve gruplara şirin gözükme için Medine site devleti bir federe devletti diyerek müslümanların din duygularını istismar etmek son derece yanlış ve hakikatı saptırmaktır. O, “Üzerinde ihtilafa düştüğünüz herhangi bir şey, Allah’a ve Muhammed’e götürülecektir” (Mad: 23). “Bu sahifede (yazıda) gösterilen kimseler arasında zuhurundan korkulan bütün öldürme ve yahut münazaa vakalarının Allah’a ve Resulullah Muhammed’e götürülmeleri gerekir” (Mad:42). diyerek devlet otoritesini ortaya koyuyordu. Devlet düzenini bozmak isteyen istismarcılara hiçbir zaman izin vermiyordu.*

İslam Peygamberi insanları imana zorlamak için cihadı meşru kılınmadığı gibi, islami kabul etmeleri için de herhangi bir kimsenin öldürülmesini de asla meşru kılmamıştır. O, davet yolunda asla kılıca başvurmamıştır. Ama onun üstlendiği misyon gereğince Medine’yi ve lideri bulunduğu toplumu korumak için müdafaa savaşları yapmıştır.

Rahmet Peygamberi, merhameti hiçbir zaman elden bırakmadı. Savaş içinde barışı uyguladı, sürekli affı ön planda tuttu. “*Allah her hususta güzellik ve iyilikle hareket etmenizi emretmiştir. O halde öldürürken bile en iyi ve en güzel tarzda öldürünüz” (Müslim, Sahih, 34/57). diyerek savaşta bile düşmana karşı zalimce muameleyi menetmiş ve “Sizinle savaşanlarla Allah yolunda savaşın aşırı gitmeyin; doğrusu Allah aşırı gidenleri sevmez” (Bakara, 190) ilahi emrine uymuştur. Gayri müslimleri dine girmek için zorlamamış, “Dinde zorlama yoktur” (Bakara, 256) Kur’an’ın emrine uygun hareket etmiştir. Cüheyne kabilesinden olan Hurkât boyuna cihat için gönderdiği Üsame b. Zeyd’i, *Lâ ilâhe illallah* diyen birini öldürmesinden dolayı şiddetle kınamış, kendini savunmaya çalışan Üsame’ye ise; “*Kalbini yarıp bunu gerçekten söyleyip söylemediğini iyice anlasaydın ya!*” diyerek yapılan filin ne kadar yanlış olduğunu ortaya koymuştur (Zebîdî, İkinci Baskı, X, 292; Rûdânî, III, 354). Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere hiç kimse her ne suretle olursa olsun bir başkasının canına kıyma yetkisine sahip bulunmamaktadır.*

Devletin aleyhine düşmanla işbirliği yapanlara, Müslümanları küçük düşürüp aleyhlerinde bulunanlara karşı toleranssız davranmış ve onlar hakkında kesin hükmünü vermiştir.

O, hem bir Peygamber, hem de bir devlet başkanıydı. Bu tarz yönetim, içinde bulunduğu topluma yabancı değildi. Ama asla bir hükümdar ve kral değildi. Kurduğu düzenle önce mevcut durumu ıslah ve doğru bir istikamete sevk yolunu takip etmiş, puta tapmaya asla izin vermemiş, on yıllık Medine'deki mücadelesi sonucunda yıllarca Habeşistan, İran ve Bizans'ın sömürsünde bulunan ve dağınık halde yaşayan Arapları dini ve dünyevi liderliğinde bir araya getirmiş yeni ve güçlü bir devlet oluşturmuştur.

